ONDERSTROOM SPESJAAR

DODEWAARD GÁÁT DICHT!

Achtergrondboekje bij het voorstel ove te gaan tot een openbaar aangekondigde en openbaar georganiseerde

TERREINBEZETTING bij de DODEWAARD sentrale in okt. '80, als die niet voor sept. '80 gesloten is.

FL. 2,-

Collectie Stichting Laka
www.laka.org

UITGAVE VAN DE SAMENWERKENDE GELDERSE STROOMGROEPEN EN ENERGIE KOMITEE

REDAKTIONEEL

De strijd tegen kernenergie duurt nu al zo'n acht jaar. In deze periode zijn er steeds meer mensen mee gaan doen. En daar zijn genoeg redenen voor. De splijtstofsieklus brengt van het begin tot het eind ellende met zich mee. Ellende voor de bewoners van de uraniumwinningsgebieden. Ellende voor de arbeiders in de opwerkingsfabrieken. Harrisburg heeft laten zien tot wat voor een paniek situatie een groot ongeluk kan leiden. Je kunt je toch nauwelijks voorstellen wat er zou zijn gebeurt als het helemaal mis was gegaan. De gevaren van radioaktiviteit komen schokkend naar voren bij dit ongeluk. Het afgelopen jaar zijn in Harrisburg abnormaal veel miskramen voorgekomen en er zijn erg veel babies gestorven. Het aantal kinderen, dat met een schildklierafwijking is geboren, is ruim vier keer zo hoog als normaal. Hier in Arnhem zijn drie kinderen overleden aan kanker nadat ze met radioaktief afval op het KEMA-terrein gespeeld hadden.

Kernenergie is een van de uitwassen van deze maatschappij. Kernenergie laat ons het duidelijkst zien hoe we de greep op ons bestaan, op ons eigen leven verliezen. Maar kernenergie is slechts een onderdeel van een systeem dat mensen uitbuit, de aarde leegrooft en de natuur vernietigt. De mensen mogen, nee moeten konsumeren, maar veel van wat we echt nodig hebben krijgen we niet. Er zijn niet genoeg goede en betaalbare woningen, de werkloosheid neemt alleen maar toe. Het voedsel is meer en meer vergiftigd door chemikaliën. Elektriese apparaten in overvloed, maar gezond voedsel, schoon water en frisse lucht worden steeds schaarser.
We leven in een maatschappij waar we steeds meer buiten komen te staan. Mannen en vrouwen die hun werk moeten doen in een steeds onpersoonlijker sfeer. Vrouwen, zelf zonder betaalde baan, mogen die mannen weer oplappen en voor een generatie zorgen waar weer hetzelfde mee gebeurt.
De strijd tegen kernenergie is een strijd voor ons leven!

In de afgelopen acht jaar hebben we gekozen voor akties waarbij we van de atoomlobby eisten dat ze het atoomprogramma stillegde. We hebben hiermee de verdere uitbouw gedeeltelijk weten te voorkomen. De bouw van drie nieuwe kernsentrales is uitgesteld, evenals de proefboringen in het noorden. Daarnaast zijn er vanuit de antikernenergie beweging vele initiatieven genomen voor een beter energiebeleid. Er is een alternatief energiescenario en in vele plaatsen hebben aktiegroepen een energienota geschreven. Op veel plaatsen worden akties gevoerd voor zonneenergie, stadsverwarming en woningisolatie.

In deze situatie komt de regering met een brede maatschappelijke diskussie. Ze zegt dat het gaat om de patstelling te doorbreken, om het eens te wordenover kernenergie omdat dat in ieders belang zou zijn. Maar dat is natuurlijk onzin.

Het is alleen maar in het belang van de atoomlobby. Wat valt er te diskussjeren als van Aerdenne zonder enig probleem Dodewaard even een extra vergunning geeft als de sentrale illegaal blijkt te draaien. Of als de KEMA,SEP en VEEN miljoenen aan eenzijdige voorlichting kunnen besteden.

Wij die kernenergie uiteindelijk betalen hebben niets te zeggen over dit beleid. De gevaren van kernenergie zijn niet meer te ontkennen. Daarom probeert de atoomlobby ons deze gevaren te laten aksepteren. Ze willen ons inprenten dat er geen keus is: aardgas en olie raken op, steenkool is vies, de hoeveelheid duurzame energie is de moeite niet waard. Hun leus is: kies voor kernenergie en neem de gevaren op de koop toe. Maar hoe is de werkelijkheid? De olie is toch lang niet op, maar de oliemarkt wordt gemanipuleerd door de OPEC en de multinationals. Het is langzamerhand duidelijk dat zonneenergie een geweldige bijdrage kan leveren. Wind alleen al kan grotendeels de huishoudelijke behoefte aan elektrisiteit dekken. Kernenergie is dus niet nodig. Maar de energiebedrijven en de regering houden de ontwikkeling, met name de gedesentraliseerde, van duurzame energie tegen. Het geld wordt nauwelijks besteed aan zonneenergie, maar aan projekten zoals Dodewaard.

Dodewaard is opgezet als demonstratieprojekt van de nederlandse reaktorbouwindustrie om internationaal mee te kunnen konkurreren. Deze slag is allang verloren. Vanuit energieoogpunt kan de sentrale ook onmiddelijk gesloten worden. Hij levert slechts 50 MW, terwijl we in nederland met een overkapasiteit zitten van zo'n 3000 MW. Het is een schande dat Dodewaard nog draait!

WE PIKKEN HET NIET LANGER. ALS GELDERSE STROOMGROEPEN EN ENERGIE KOMITEE'S HEBBEN WE BESLOTEN DAT DODEWAARD DIT JAAR DICHT GAAT! WE EISEN HET RECHT OP OM OVER ONZE EIGEN TOEKOMST, ONS EIGEN LEVEN TE KUNNEN BESLISSEN. DAAROM STELLEN WE VOOR IN OKTOBER '80 ZELF DE STOPZETTING AF TE DWINGEN.

In dit achtergrondboekje hebben we een aantal artikelen bij elkaar gezet over Dodewaard, de besluitvorming over kernenergie, de toekomst van de beweging tegen kernenergie en het voorstel tot de terreinbezetting. We hopen hiermee de diskussies tijdens en na het tentenkamp te ondersteunen. Beschouw dit boekje ~~als~~ diskussie materiaal en niet als afgeronde standpunten van de gelderse groepen. De verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt bij de samenstellers.

Het artikel over Dodewaard gaat over de affaire met de splijtstofstaven en wat er zoal omheen hangt. Meer informatie over Dodewaard is te vinden in het laatste nummer van Onderstroom, nr. 29.
De artikelen over de besluitvorming over kernenergie zijn voornamelijk informatief: achtergrondinformatie over de BMD en de atoomlobby.
De diskussie over de toekomst van de beweging tegen kern-

energie willen we aanzwengelen via drie artikelen.
Het eerste is een samenvatting van een lezing van Jungk over kernenergie en technokratie. Het tweede artikel is ee een eerste poging om wat meer helderheid te krijgen over de plaats van de anti-kernenergiestrijd binnen de totale strijd voor een betere samenleving. Wat is eigenlijk onze positie als aktiegroep? Wat is het terrein waarop we het kapitalisme bestrijden? Het wordt hoog tijd de beweging tegen kernenergie te verbreden tot een beweging tegen dit industriesysteem. Het interview met Mike Cooley, ingenieur bij Lucas Aerospace sluit hierbij aan. Hier gaat het om een poging van werknemers het huidige industriesysteem te veranderen.
Het boekje eindigt met een artikel over de aktievormen die we tot nu toe gekozen hebben. Wat hebben we ermee bereikt en wat bereiken we er niet mee? Waarom stellen de gelderse groepen nu een openbare terreinbezetting voor? Verder komen in dit artikel ook belangrijke vragen rond deze aktievormnaar voren: is het niet levensgevaarlijk om het terrein rond een kernsentrale te bezetten?, willen we gaan vechten?, hoe staan we tegenover een massale inzet van de politie?, waarom volledige openbaarheid?
Kortom, een aantal vragen waar je niet omheen kunt als je een dergelijk voorstel lanseert.

de samenstellers
Sible Schöne
Rob Stomphorst

INHOUD

Stop Dodewaard	5
Een BMD zonder inzet	7
De atoomlobby	9
Atoomenergie en technokratie	13
De AKB in diskussie	19
Arbeiders hebben geen management nodig	23
Volksstemming in Almelo	28
En nu is het afgelopen! Dodewaard gaat dicht!	29

*

*ruimte voor diskussie

STOP DODEWAARD

waarom draait de kerncentrale

Volgens de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel tot goedkeuring van de nieuwe opwerkingscontracten met Windscale (Engeland) en La Hague (Frankrijk) stonden bij de fabriek in Windscale 106 uit Dodewaard afkomstige bestraalde splijtstofelementen (verbruikte staven). Deze zouden worden teruggestuurd naar Nederland als het nieuwe contract door het parlement niet zou worden goedgekeurd.

De actiegroep "Stop Dodewaard" kreeg het betreffende Tweede Kamerstuk begin 1980 in handen en vroeg zich af of de opslagvergunning en opslagcapaciteit van de centrale te Dodewaard toereikend zouden zijn bij eventuele terugzending van deze staven.
In februari werd daarom aan de centrale een groot aantal vragen gesteld over opslagmogelijkheid, huidige situatie e.d.
Na enig geaarzel weigerde de centrale antwoord op alle vragen. De vragen werden door de Tweede Kamerfracties overgenomen in een brief aan de minister van Ekonomiese Zaken.
Kernfysische Dienst van Sociale Zaken gaf intussen wèl wat getallen, maar op kritieke punten klopten ze niet.

Eind maart had Stop Dodewaard voldoende gegevens om een kort geding tegen de kerncentrale aan te spannen.
Op 24 maart werd de centrale in gebreke gesteld.
Op 25 maart (naar later bleek) vroeg de kerncentrale verhoging van de vergunning.
Op 28 maart werd deze vergunning verleend, ondertekend door 3 ministers. Voorwaar een staaltje van razendsnel bestuurlijk optreden.

Wat er was misgegaan blijkt uit de volgende cijfers:

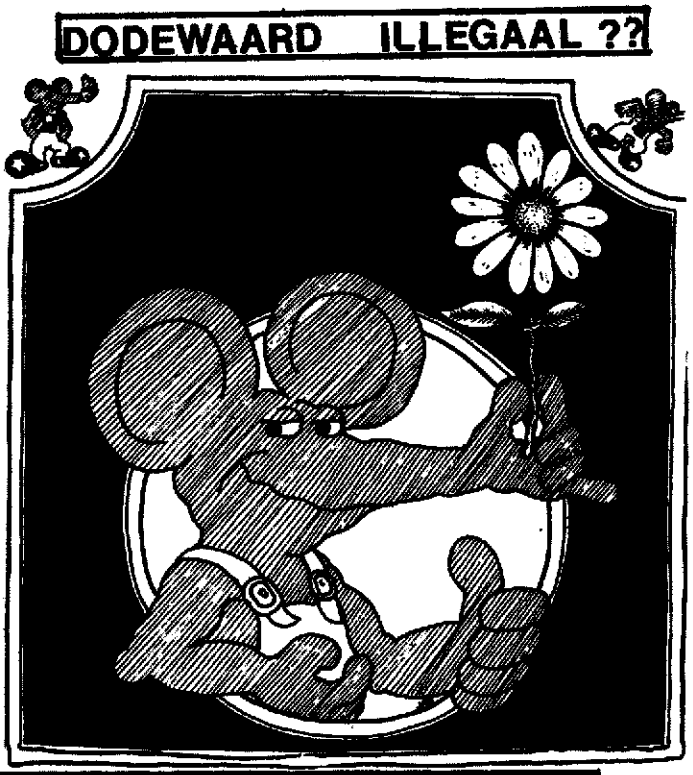

	oude vergunning (1972)	aanwezig maart 1980	overschrijding	nieuwe vergunning
1) Droge opslag (verse staven)	80	72	--	80
2) Reaktorvat	156	164	8	164
3) Koelbassin (verbruikte staven)	88	94	6	248
4) Totaal	324	330	6	492

De vergunningen 2), 3) en 4) waren dus overschreden.
Verhoging van het aantal staven in de kern van 156 naar 164 splijtstofelementen had al jaren geleden plaatsgevonden. Het is tekenend voor de nonchalance bij de kerncentrale-vergunningen dat dit pas nu werd gelegaliseerd. Verder is deze uitbreiding niet van belang.
De overtreding van de vergunning voor de opslag van bestraalde (verbruikte) splijtstofelementen in het koelbassin is veel ernstiger.
Uit de tekeningen van 1969 blijkt al dat het koelbassin in Dodewaard ruimte had voor 248 splijtstofelementen.
In 1970 moesten nieuwe vergunningen worden aangevraagd omdat de kernenergiewet in werking trad. Dodewaard vroeg toen vergunning om 88 splijtstofelementen in het koelbassin te mogen plaatsen. Aangezien het bassin 248 posities telde, zouden dus minimaal 248-88= 160 plaatsen open blijven. Dit was voldoende om ten alle tijde de volledige kern (156 elementen) naar het koelbassin over te brengen. Dit is nodig omdat sommige reparaties en inspecties van het reactorvat alleen kunnen worden uitgevoerd als eerst alle staven uit het reactorvat naar het koelbassin zijn overgebracht. In Amerika heet deze vrije ruimte Full Care Reserve (FCR).
In de inrichtingsvergunning van Dodewaard, het Final Safeguards Summary Report uit 1969, wordt de verplichting tot deze FRC wat rommelig geformuleerd: "Het bassin heeft rekken met capaciteit voor 125 % van de kern".
25 % is de normale splijtstofwisseling. Deze werd na een half jaar afgevoerd naar een opwerkingsfabriek. Het getal 125 % is dus het minimum waarover het bassin moest beschikken. i.v.m. het FRC principe. Door het bad wat groter te bouwen (150 %) had men één jaar extra speling voor eventuele problemen bij de afvoer van bestraalde splijtstofelementen.

Door de minister wordt in de toelichting bij de nieuwe vergunning net gedaan of het altijd al de bedoeling was geweest alle 248 posities te laten bezetten ("Het stond al in alle tekeningen, maar er was toch nog een verkeerd getal in de vergunning gekomen" zei hij in de Rode Haan).

Uit het voorgaande blijkt al dat dit onzin is.
Dit wordt nog eens onderstreept dat het FRC-principe, dat (veel beter geformuleerd) ook in de vergunning van Borssele vereist was en ook bij de nieuwe Borssele vergunning van 20 april 1980 opnieuw dwingend is voorgeschreven.

Voor Dodewaard moest deze noodsprong wel worden genomen om aan direkte sluiting te ontkomen. De minister kan namelijk wel eigenmachtig de voorhanden vergunning verhogen, maar voor wijziging van de inrichtingsvergunning is een procedure nodig die zeker een jaar duurt.
De enige mogelijkheid was dus de Free Care Reserve te laten vervallen door te doen of alles al altijd zo bedoeld was.
Zo kon de vergunning worden verhoogd zonder de inrichting te wijzigen.
De nieuwe vergunning is echter in strijd met de 125 % eis uit de inrichtingsvergunning en verhoogt de onveiligheid van de centrale.
Stop Dodewaard heeft daarom toch een kort geding aangespannen, dat op dinsdag 13 mei zal plaatsvinden.

De problemen voor de kerncentrale Dodewaard (en eveneens voor de kerncentrale Borssele) zijn een gevolg van het falen van de opwerkingstechnologie. Er zijn nog maar twee commerciële opwerkingsfabrieken in bedrijf.
Le Hague (de opwerking voor Borssele) heeft de laatste vier jaar van de geplande 1450 ton ongeveer 200 ton afgekregen. Daardoor stapelt het hoog radio actief materiaal zich op.
In 1979 waren alle koelbassins (over)vol. Planning en contracten geven voor de volgende jaren een sterke stijging van de hoeveelheid op te werken materiaal.
Dit zal zeker niet kunnen worden gerealiseerd. Daardoor wordt de achterstand steeds groter en zullen de op Le Hague aangewezen centrales er op moeten rekenen hun verbruikte splijtstofelementen langdurig (zo niet voorgoed) in hun eigen bassins te moeten opslaan.
De Franse vakbond CFDT eist verbreking van alle opwerkingscontracten met buitenlandse kerncentrales.
In Windscale (de opwerker voor Dodewaard) loopt het al niet veel beter. In 1973 moest de afdeling voor opwerking van elementen uit licht water reactoren (zoals Borssele en Dodewaard) na een ongeval worden gesloten.
Aanvankelijk was het de bedoeling om in 1977 weer opnieuw te beginnen, maar daar is inmiddels definitief van afgezien.
Er zijn twee nieuwe afdelingen in aanbouw.
De eerste daarvan zal niet vóór 1987 gereedkomen.
De opwerking heeft dan 14 jaar stilgelegen.
Ook Windscale is dus goed voorzien van hoog radioactief materiaal.

VOORLICHTINGSACTIVITEITEN VAN DE KERNCENTRALE

19 febr. Telefonische informatie bij de heer Wasser (voorlichter van de centrale) naar het aantal staven in het bassin en het toegestane aantal volgens de huidige vergunning. Hij wist het niet. Belt u over twee dagen terug.

21 febr. Wasser weet het nog niet. Belt u over 4 dagen terug.

25 febr. Wasser is er niet.

26 febr. Wasser' secretaresse laat telefonisch weten dat dit soort vragen normaliter niet worden beantwoord. Ze verzoekt de vragen schriftelijk in te dienen. Dit was overigens al gebeurd inmiddels.

22 febr. Brief naar Wasser met ca. 20 vragen over opslagmogelijkheid, vergunnijgen en aanwezigheid van slijtstofelementen in Dodewaard en Windscale. Een afschrift naar gemeenten Beuningen, Ewijk, Druten, Dodewaard.

4 maart Kernenergie-informatie-avond in Beuningen, georganiseerd door de gemeente Beuningen. Op het laatste moment is door burgemeester Lurvink ook de heer Wasser uitgenodigd i.v.m. de brief dd 22-2-1980.

Wasser zegt dat hij geen antwoord zal geven. Na enig aandringen verklaart hij dat hij geen antwoord mag geven van zijn superieuren. Het blijkt ook geheim te zijn om welke superieur het gaat. Burgemeester Lurvink schrijft direct een brief aan de GKN met de eis dat de vragen worden beantwoord vóór donderdagavond 6 maart.

6 maart We ontvangen een brief van Wasser, gedateerd 3 maart, poststempel 5 maart, waarin wordt gesteld dat er voldoende contrôle bestaat door overheidsorganen en parlement. Hij vindt het daarom niet nodig ook nog verantwoording af te leggen aan willekeurige groeperingen.
Diezelfde dag wordt Lurvink medegedeeld dat ook hij geen antwoord zal krijgen op de gestelde vragen!

12 maart Alle vragen van STOP DODEWAARD worden overgenomen door 8 kamerfracties. De contrôle door het parlement blijkt dus toch niet zo sluitend geweest te zijn dat men daar wist wat er aan de hand is.

Er zijn gigantische opwerkingscontracten afgesloten, maar of deze ooit kunnen worden uitgevoerd is zeer de vraag.
Volgens de nieuwe contracten kunnen de splijtstofelementen worden geretourneerd naar het land van herkomst, bij techniese of politieke moeilijkheden bij de opwerking.
De contracten garanderen dus niets en de voorgeschiedenis geeft weinig aanleiding tot optimisme.
Het opwerkingsprincipe blijkt min of meer toepasbaar bij de laag radio-actieve staven uit de oude gasgrefiet reactoren, maar bij de veel sterker radioactieve staven uit licht water reactoren loopt het mis.

Afgezien van de techniese problemen zijn er ook nog politieke moeilijkheden.
Bij de opwerking wordt zuiver plutonium geproduceerd, dat kan worden gebruikt voor atoombommen. Amerika begint dit link te vinden. Carter heeft daarom in 1977 alle opwerkingsplannen in de V.S. voor onbepaalde tijd opgeschort.
De kans bestaat dat hij andere landen zal verbieden splijtstofelementen te laten opwerken die uit de V.S. afkomstig uranium bevatten.

Er is dus een goede (!?!) kans dat we zeer lang, zo niet definitief, met de bestraalde splijtstofelementen uit Dodewaard blijven zitten.
Aangezien niemand om deze rommel zit te springen zullen ze in Dodewaard blijven.

Na korte tijd een verwaarloosbare hoeveelheid electriciteit geproduceerd te hebben zal de kerncentrale Dodewaard veranderen in een eeuwigdurende opslagplaats voor hoog radio-actief afval.
De bewaking daarvan is een dankbare taak voor de eerstkomende 20.000 generaties na ons.
Gelukkig kunnen zij zich hier niet over uitspreken en..... wie zwijgt, stemt toe. Zo werkt de demokratie nu eenmaal.

Hans Vollaard.

EEN BREDE MAATSCHAPPELIJKE DISKUSSIE ZONDER INZET

ACHTERGRONDEN KERNENERGIE DISKUSSIE

Toen in Nederland in het midden der 50'er jaren begonnen werd met de ontwikkeling van kernenergie, was dat om ekonomiese redenen. Men was bang dat Nederland op het gebied van energieachter zou raken op technologies gebied, en daardoor afhankelijk zou worden met name van de VS. Immers uit dat land kwamen berichten, dat er een nieuwe vorm van elektriciteitsopwekking ontwikkeld werd (nl.kernenergie), die schoon was en goedkoop. Er was in die tijd praktiies volledige overeenstemming, dat de ontwikkeling van kernenergie een goede zaak was. Belangrijk was daarbij ook de schokkende gevolgen van het gebruik van steenkool, waarbij alleen al in Londen tienduizenden slachtoffers vielen als gevolg van smog-vorming door verbranding van steenkool. Ook toen Dodewaard in produktie kwam (in 1968) werd dat gezien als een positieve ontwikkeling.

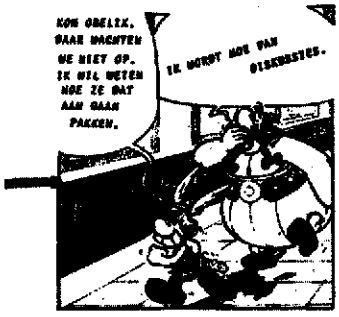

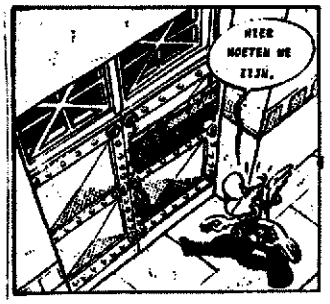

De ontwikkeling van kernenergie is het resultaat van industriële vernieuwing, net zoals dat het geval was bij de ontwikkeling van de auto, de kompjoeter en de televisie. Al deze vernieuwingen hebben grote veranderingen in de samenleving teweeg gebracht, maar de samenleving zelf heeft geen invloed gehad op het al of niet invoeren van nieuwe technologieën. Er is bv. na de uitvinding van de auto nooit een maats ppelijke diskussie (en zeker geen brede) geweest, over of het auto-vervoer of het openbaar vervoer de meeste prioriteit zou krijgen. De "keuze" is op de auto gevallen omdat dit produkt enorme mogelijkheden bood voor het vergroten van de winst. Dat dit soort diskussies niet gevoerd worden, heeft te maken met het kapitalisme zelf, dat zoiets niet graag toestaat. Maar bovendien is het ook de schuld van links, die er weinig werk van gemaakt heeft dit soort diskussies af te dwingen.
Tijdens de bouw van Borssele en vooral na de plannen met Kalkar zijn er veranderingen gekomen. De ontwikkelingvan kernenergie was niet meer alleen een vorm van industriëlevernieuwing, maar werd ook een ontwikkeling die te maken heeft met belangentegenstellingen in de maatschappij. Anders gezegd: door het ontstaan van de AKB werd dit afbedwongen en werd kernenergie een politiek probleem. Het nukleair-industrieelkomplex werd gedwongen in te gaan op de diskussie.

DE DISKUSSIE TOT NU TOE

Terwijl de AKB de diskussie voert over kernenergie met het doel deze tegen te houden, beschouwt de atoomlobby de diskussie als noodzakelijk kwaas, als een onkostenpost. Dit lijkt het intrappen van een open deur, maar om de manier van diskussiëren te begrijpen is het goed dit steeds in je hoofd te hebben. De eerste reaksie op het verzet tegen kernenergie was, zoals je van technokraten kunt verwachten Men weigerde te diskussiëren en vond het eigenlijk belachelijk dat anderen over hun werk mee mochten praten. De direksie van de kerncentrale Dodewaard schreef in haar voorlichting: "Wij vinden dat alleen deskundigen een oordeel kunnen vellen, net zo goed als onderwijzers het beste kunnen bepalen hoe het onderwijs er uit ziet".
Hun irritatie over de steeds groeiende diskussie was aan alles te merken. Aan de ene kant werden kernenergie-tegenstanders afgeschilderd als onderkundig, terwijl aan de andere kant via geheimhouding geprobeerd werd de problemen binnenshuis te houden. Enorme reklamekampanjes zouden het verzet brekenen de bevolking in slaap sussen. Om een idee te geven van het soort voorlichting en de geheimhouding van de atoomlobby geven we hier enkele voorbeelden.
Bij de bouw van de opwerkingsfabriek in La Hague kreeg de bevolking in eerste instansie te horen dat het ging om een fabriek voor televisietoestellen. Pas toen de voorbereidingen volop aan de gang waren kreeg de bevolking in de gaten wat hen overkwam. Voorlichters in dezelfde fabriek presteren het om bezoekers alleen maar door de op dat moment in bedrijf zijnde hallen en vertrekken te leiden, waardoor de indruk van een goed draaiende fabriek ontstaat. Helemaal te gek maken ze het in Rusland, waar een ongeluk in het afvaldepot is gebeurd, waardoor een gebied van enkele honderden vierkante kilometers voor generaties lang onbewoonbaar is geworden. De internationale publieke opinie heeft hiervan niets gehoord. Hier in Nederland proberen ze natuurlijk precies hetzelfde. In Dodewaard is de hoofdtechnikus Theo van Waas ontslagen omdat hij informatie over haarscheurtjes naar buiten bracht. En op het gebied van de voorlichting: de heer Wasser, voorlichter van de Kema (!!) vertelt overal dat er nog

nooit iemand gestorven is als gevolg van kernenergie (een bewering die behalve onwaar ook flink demagogies is). Een laatste voorbeeld: bij de diskussie over de kans op grote ongelukken halen voorstanders van kernenergie altijd onmiddellijk de risiko-analyses van de amerikaanse wetenschapper Rasmussen aan, terwijl notabene medewerkers van Rasmussen na afloop toegegeven hebben dat de uitslag van het rapport van te voren al vast stond. In de briefwisseling, die aan het onderzoek voorafging staat ook letterlijk te lezen dat de gegevens die de onderzoeers ter beschikking werden gesteld volkomen overeenkwamen met de belangen van de atoomindustrie. Voor de nederlandse gezondheidsraad, een zgn. onafhankelijk orgaan, was dit geen reden om niet uitgebreid van de konklusies van het Rasmussen-rapport gebruik te maken.
Bij dit laatste voorbeeld komen we trouwens op een heel algemeen punt. Dit voorbeeld laat heel duidelijk zien hoe voorstanders van kernenergie de diskussie willen voeren.
Zo'n risiko-analyse à la Rasmussen kun je alleen maar uitvoeren als je op een abstrakte manier over veiligheid van mensen denkt. Als je het een rationele opmerking vindt dat minder "lifeware" kost. Wie zich daarover woedend maakt en op een konkrete manier over veiligheid denkt, is irrationeel. Dan begrijp je niets van systeembenaderingen. Immers de schade is toch geminimaliseerd. Tegenover deze abstrakte benadering van veiligheid stellen wij er een die uitgaat van de mensen zelf. Wij vinden het belangrijk om te vertellen dat die mensen in Groningen het helemaal niet zien zitten dat dat afval bij hun in de grond komt. Zo'n film over La Hague laat zien wat het betekent in een opwerkingsfabriek te werken en hoe de samenleving om zo'n fabriek heen langzaam in een politiestaat erandert.
In onze informatie willen we duidelijk maken dat de demokratiese beslissing over invoering van een nieuwe technologie nooit centraal kan plaatsvinden, maar op ieder nivo aanvaardbaar moet zijn.
De overheidsinformatie tot nu toe kenmerkt zich dus door zijn abstrakte karakter, geheimhoudingvan informatie over ongelukken en problemen in kerncentrales en het voortdurend naar buiten brengen van zgn. "wetenschappelijk vaststaande feiten" over de kernenergie-problematiek. (Vooral op dit laatste gebied geeft het artikel "hoe breed wordt de BMD" in het wetenschap en samenlevingnummer over het afval veel informatie).
In zekere zin is het voor ons altijd wel gemakkelijk geweest om in te spelen of deze informatiekampanje. Door op informatie-avonden uit te leggen wat kernenergie is en welke problemen invoering ervan met zich mee brengt, raken de meeste mensen vanzelfsprekend ongerust. Deze verontrusting wordt meestal alleen maar groter als mensen zien dat de elektriciteitsbedrijven en de overheid de problemen allen maar ontkennen. Sterker nog, je kunt eigenlijk wel stellen dat geheimhouding en bagatellisering van de problemen ons meer heeft geholpen dan hun. Ook zij zelf komen nu tot de konklusie dat de methoden die ze tot nu toe gehanteerd hebben alleen maar tot meer argwaan hebben geleid.
Het aanhoudende verzet heeft hen gedwongen naar nieuwe wegen te zoeken.

DE BMD

In de "Atoomstaat" geeft Jungk weer welke konklusies zij daaruit getrokken hebben. Uitgebreid sociaal-psychologies onderzoek en dat soort werk hebben meer verlichte geesten duidelijk gemaakt dat zij vermoedelijk meer sukses zouden hebben als zij eindelijk zouden ophouden de gevaren te bagatelliseren. Zij zouden juist moeten proberen om de bevolking zover te krijgen dat zij de aanzienlijke gevaren bewust en willens en wetens aksepteert. Mensen zijn, zo toont de wetenschap aan, veel sneller tot een waagstuk bereid als zij daar zelf mee hebben ingestemd.

In de ogen van de atoomlobby moet het in de toekomst zo worden, dat als wij op informatieavonden vertellen dat kernenergie gevaarlijk is, de mensen zullen zeggen "ja, dat weten we, maar er zijn nu eenmaal beschavingsrisikoos".
Om dit te bereiken zijn ze hun propaganda rigoreus aan het veranderen. Ze hebben bv. in het onderwijs de voorlichtingsfilm "wezullen moeten kiezen" al uit de markt genomen. Deze was al te pro. Bovendien, en dat was het ergste, hij ging te veel over kernenergie. In de nieuwe propagandagolf moet dit volledig gaan staan. Kernenergie moet uit de picture. Alle andere vormen van energie worden inmens zeer problematies. Olie en gas raken op. Steenkool is vervuilend. Zonne-energie, daar weten we nog niet genoeg van. De wind waait niet altijd. We willen toch de welvaart vergroten, we willen toch meer loon, Iedereen wil toch een privé-auto en een privé-kamer met een privé-kachel. Wij kiezen niet voor kernenergie, maar voor een serie alternatieven en dan kunnen we niet om kernenergie heen. Dat is de nieuwe lijn.

DE ATOOMLOBBY

INLEIDING

De industrie en in mindere mate de elektriciteitssektor zijn de belangrijkste krachten achter de invoering van kernenergie in Nederland.
Deze groeperingen overheersen alle belangrijke onderzoeksinstellingen en wetenschappelijke- en industriële kernenergieraden. Ze bepalen daarmee het beleid van het ministerie van ekonomische zaken. Het is niet overdreven te spreken van een Nukleair-Industrieel Komplex. De instellingen die zich met de veiligheids - de gezondheids - en de milieuaspekten van kernenergie bezighouden nemen in de verschillende adviesraden een zeer ondergeschikte plaats in. De gezondheidsraad en het ministerie van volksgezondheid en milieuhygiëne zijn nauwelijks betrokken bij de besluitvorming rond kernenergie. De besluitvorming over de snelle kweker bij Kalkar in 1974 en over de UC bij Almelo in 1978 zijn illustratief voor deze ondemokratische en onverantwoordelijke gang van zaken. In beide gevallen bleek uit enquêtes dat de meerderheid van de bevolking tegen was. In beide gevallen ging de zaak dankzij deze lobby toch door.

In dit achtergrondboekje lijkt het ons niet nodig om de hele Nederlandse kernindustrie te bespreken. We beperken ons tot het belangrijkste adviesorgaan, de Industriële Raad voor Kernenergie en de ontwikkelingen in de Nederlandse reaktorbouwindustrie. Hier komt de Dodewaardcentrale ook aan de orde.

Voor de andere ontwikkelingen (Kalkar, Ultracentrifuge) verwijzen we naar het boekje Kernenergie in Nederland, een onderzoek naar machtstrukturen (Uitham, e.a.). Dit artikel is hier ook, vaak vrijwel letterlijk, op gebaseerd.
We eindigen met de plannen in de elektriciteitssektor. Het is van groot belang om te zien dat de lobby vanuit deze kringen niet alleen op de invoering van kernenergie gericht is, maar algemener op het streven naar uitbreiding van het centraal opgestelde elektrische vermogen.

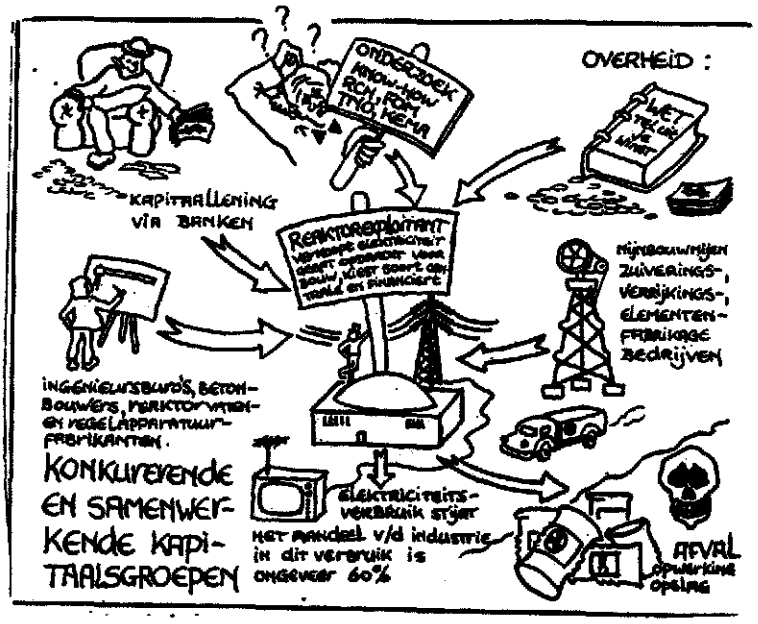

Konkreet betekent dit bv. dat de nieuwe overheidsvoorlichting op scholen (tijd voor energie heet die krant) veel techniese informatie bevat over allerlei vormen van energie, behalve over kernenergie. Uitgebreid komt de eindigheid van de fossiele brandstoffen aan de orde. De problemen van alternatieve energie worden breed uitgemeten. Het energieprobleem wordt teruggebracht tot een technies probleem, tot de vraag of er wel genoeg is voor de groeiende behoeftes. Het enige dat de bevolking moet doen, is zuinig zijn met energie.

Inhoudelijk gezien past de BMD presies in deze lijn, zeker als je kijkt naar de opzetnota van van Aardenne. Uitgangspunt is een verdubbeling van het energieverbruik in 2000. Door besparingen kan dit worden teruggebracht tot een anderhalf keer zo groot verbruik. En na aftrek van de aandelen olie, gas, LPG, LNG en kolen blijft nog over de keus tussen drie nieuwe gevaarlijke kernsentrales of zes smerige kolensentrales.
U kiest maar !

Sible, Manus

DE INDUSTRIËLE RAAD VOOR KERNENERGIE

De energiesituatie in Europa, de verwachtingen uitgesproken in de kernenergienota en de industriële ontwikkelingen in de Verenigde Staten deden in het midden van de vijftiger jaren bij de industrie groeiende belangstelling ontstaan voor kernenergie. In 1959 werd de N.V. Neratom opgericht. Tot de deelnemende bedrijven behoorden o.a. Philips (meet- en regelapparatuur), R.S.V. en V.M.F. (apparatenbouw). Een industriële ontwikkeling was echter niet mogelijk zonder aktieve overheidssteun. Deze werd gegeven; de overheid was eveneens voorstander van een snelle ontwikkeling van kernenergie. Dit met de bekende argumenten: een grotere spreiding in het aanbod van energiegrondstoffen, werkgelegenheid, hoogwaardige technologie en een goedkope energiebron. In 1960 installeerde de minister van ekonomische zaken een kommissie met de opdracht advies uit te brengen over de mogelijkheden van de toepassing van kernenergie voor de Nederlandse industrie. Twee jaar later leidde dit tot de instelling van de I.R.K. en het voorstel om een kleine kerncentrale te bouwen bij Dodewaard.
Naast de I.R.K. werden nog een aantal andere raden opgericht, één voor de gezondheidsaspekten en een centrale raad voor koördinatie. Deze koördinatie is mislukt. Een regeringsbeleid waarin de verschillende aspekten in hun samenhang werden bekeken bleek niet mogelijk. De centrale raad is inmiddels opgeheven. De I.R.K. bepaalt voor het grootste deel wat er gebeurt. Alle industrieën, elektriciteitsbedrijven, tal van instellingen en de overheid zijn in deze raad vertegenwoordigd. Bijna alle adviezen van deze raad worden opgevolgd. De I.R.K. bepaalt de alternatieven en omdat ze een enorme informatievoorsprong heeft op anderen (ook en vooral op het parlement) hebben ministers en parlement vaak geen andere keuze dan de adviezen op te volgen.

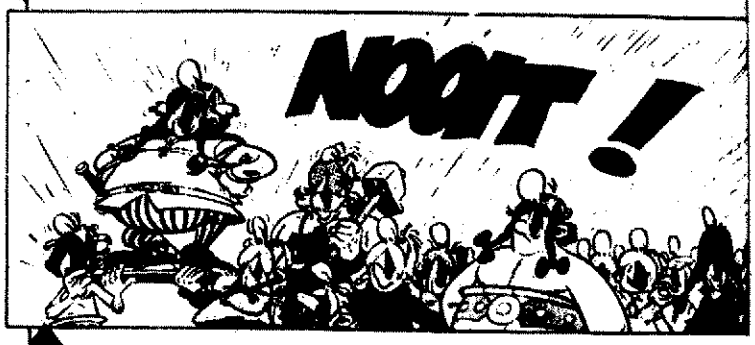

DE REAKTORBOUWINDUSTRIE IN NEDERLAND

De bouw van een kleine kerncentrale was een eerste stap in de ontwikkeling van de Nederlandse reaktorbouwindustrie. In 1965 werd daar bij Dodewaard mee begonnen. De industrie streefde ernaar om voor een aantal soortgelijke maar grotere projekten in de toekomst in staat te zijn de kennis voor de konstruktie van komplete reaktorinstallaties te verkrijgen. Deze kans kwam in 1969 bij de opdracht voor de bouw van Neerlands eerste kommerciële kerncentrale bij Borssele, in opdracht van de Provinciale Zeeuwse Elektriciteitsmaatschappij. De Nederlandse industrie bracht in Neratomverband een offerte uit voor deze kerncentrale, maar werd gepasseerd. De P.Z.E.M. gaf de opdracht aan de Westduitse onderneming K.W.U. Deze beslissing kwam voort uit het geringe vertrouwen dat de elektriciteitsbedrijven hadden in de mogelijkheid tot vorming van een Nederlandse reaktorbouwindustrie. Voor deze bedrijven bood afhankelijkheid van één Nederlandse reaktorbouwer met een te kleine markt om voldoende ervaring op te doen, te geringe waarborgen voor een betrouwbare en konkurrerende elektriciteitslevering. De aandeelhouders van Neratom (R.S.V., 41%; V.M.F.,41% ; Philips,14% en Comprimo, 4%) besloten zich in de toekomst niet meer te bewegen op het gebied van lichtwaterreaktoren, maar de aktiviteiten te koncentreren op het snelle kweekreaktorprojekt.
Algemeen zag men de noodzaak in tot samenwerking met buitenlandse partners. Ekonomische en technologische faktoren spelen hierbij een grote rol. De research- en ontwikkelingskosten bleken voor de Nederlandse industrie -ook met overheidshulp- te hoog om zelf te financieren; ook uit marktoverwegingen was internationalisatie nodig. De Nederland-

se markt is te klein en de exportmogelijkheden te gering om een uitsluitend nederlandse onderneming op één van de gebieden van de splijtstofcyclus rendabel te maken. Aansluiting bij buitenlandse partners betekende het openen van nieuwe kapitaalbronnen en markten en toegang tot nieuwe technische ontwikkelingen.
De twee belangrijkste partners in Neratom, R.S.V. en V.M.F. vormden samen met de buitenlandse reaktorbouwers twee konsortia, om toch toegang tot de nukleaire markt te blijven houden. Deze konsortia bestaan uit R.S.V., Comprimo, Bredero Verenigde Bedrijven en het Amerikaanse bedrijf General Electric en, als tweede groep, V.M.F., Hollandse Betongroep en het Westduitse bedrijf Siemens.
Uit een advies van de I.R.K. uit 1970 blijkt, dat onderling is afgesproken dat bij volgende kernenergiecentrales de elektriciteitsbedrijven slechts offertes zullen vragen van deze beide konsortia.
Omdat de Nederlandse bedrijven in de internationale samenwerking een ondergeschikte positie als leverancier van onderdelen hebben, is een dergelijke marktgarantie voor hen de enige mogelijkheid om ook voor de buitenlandse markt via de buitenlandse partners opdrachten voor onderdelen te krijgen. Deze vorm van marktbescherming is in meerdere landen gebeurd, reden waarom voor de grote kernreaktorbouwers een aantal Zuid Amerikaanse, Afrikaanse en Midden-Oosten landen zo belangrijk voor de export zijn geworden.
Na de reaktor bij Borssele zijn echter in Nederland geen nieuwe kerncentrales meer in opdracht gegeven, hoewel door de sterke olieprijsverhoging de ekonomische perspektieven verbeterd zijn

en kernenergie de afhankelijkheid van import-olie kan verminderen. Een belangrijke oorzaak van deze vertraging is het opkomend verzet tegen invoering van kernenergie geweest.

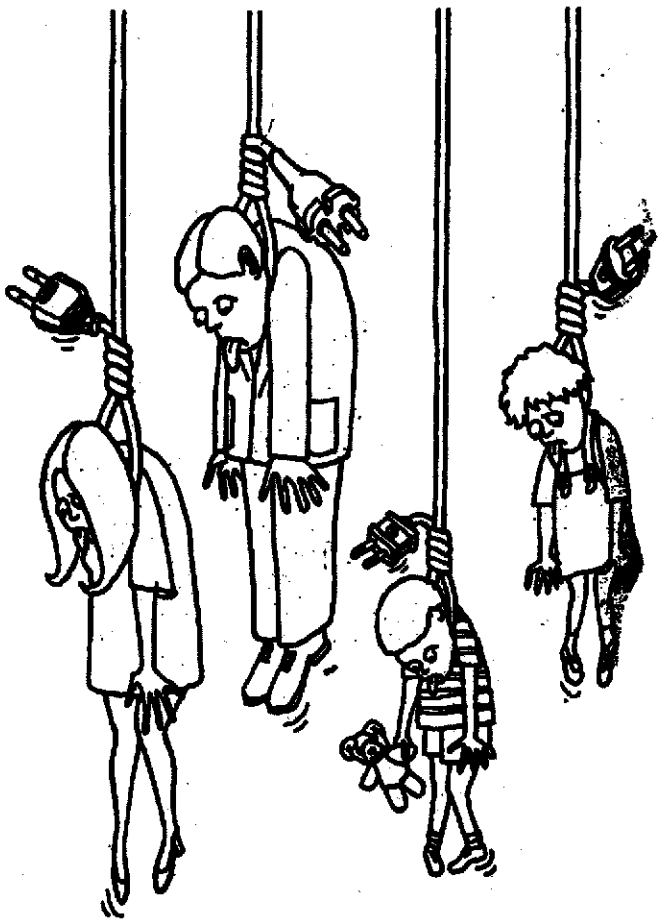

DE ELEKTRICITEITSSEKTOR

De elektriciteitsbedrijven zijn de mogelijke kopers van kernenergiecentrales. Ongeveer 20% van het nationale brandstofverbruik is voor de produktie van elektriciteit bestemd. Hiervan moet kernenergie ongeveer de helft voor haar rekening nemen, als de plannen van de S.E.P. tot het jaar 2000 doorgang zullen vinden. Dat bijna de hele energiediskussie over deze 10% gaat kan alleen worden verklaard vanuit het veranderende perspektief van de elektriciteitsproduktie. De keuze gaat niet alleen over 10% kernenergie, maar ook over de nukleaire toekomst en de elektrificatie van de samenleving.
Het beeld van de geëlektrificeerde samenleving doemt duidelijk op in het 'Struktuurschema elektriciteitsvoorziening' dat in juli 1975 werd uitgegeven, anderhalfjaar na de oliecrisis. Er wordt in dit schema onvoldoende ruimte en vestigingsplaatsen gevraagd voor een mogelijke elektriciteitsproduktie van 56.200 Megawatt in het jaar 2000 ofwel bijna vier maal het vermogen dat nu is opgesteld. Men denkt daarbij aan een verdergaande elektrificatie en spreekt over invoering van elektrische auto's en dergelijke.
Dit perspectief heeft inmiddels plaats gemaakt voor een veel geringere rol van elektriciteit. Men heeft ingezien dat elektrificatie op grote schaal gelijk staat met ekonomische zelfmoord.

Elektriciteit is een hoogwaardige vorm van energie die voor sommige toepassingen ideaal is, maar voor vele toepassingen onnodig en veel te duur. De Energie nota van 1979 komt niet verder dan een maximaal vermogen van 22.200Megawatt in het jaar 2000.
De elektriciteitsproducenten hebben in het verleden met de bouw niet op een Megawatt meer of minder gekeken. De aanwezige produktiekapaciteit in 1979 was daardoor ongeveer 50% groter dan de maximaal optredende vraag. Interessant is de schoorvoetende wijze waarop aan die realiteit werd toegegeven. Eind 1975 werd door de elektriciteitsproducenten nog via een brief aan de overheid aangedrongen op de snelle bouw van drie kerncentrales met een totaal vermogen van 3000 Megawatt.
Deze zouden in 1985 beslist moeten zijn, anders zou de elektriciteitsvoorziening naar de mening van deze briefschrijvers in gevaar kunnen komen. Al in maart 1977 werd het elektriciteitsplan bijgesteld en bleek het voorgestelde vermogen niet nodig. Volgens de Energienota 1979 is die extra kapaciteit pas vereist in 1990.
Ondanks deze voortdurende bijstelling blijft het streven gericht op groei. Niet zo vreemd natuurlijk voor een bedrijf dat werkt binnen een kapitalistiese groiekonomie. Het is wel een levensgevaarlijk streven, enersijds omdat het leidt tot gevaarlijke kerncentralese en smerige kolencentrales, maar andersijds is het ook dit groeistreven dat decentralisatie van de energievoorziening en daarmee ook belangrijke toepassingen van zachte alternatieven tegenhoudt. Zachte alternatieven vinden hun toepassing op relatief gedecentraliseerde schaal; windmolens bijvoorbeeld voor stadswijken en kleine industriën.

Het is allessinds te begrijpen dat maatschappijën die hun bestaan en floreren juist aan centralisering van de elektriciteitsopwekking te danken hebben, niet de eerste zullen zijn die decentralisering zullen bepleiten. De elektriciteitsbedrijven zullen hierbij de grote industriën aan hun zijde vinden, eenvoudigweg omdat bij de bouw van nieuwe grote centrales meer geld rolt dan bij een pakweg drie keer zo klein centraal vermogen als het huidige, gekoppeld aan een hoop kleine produktie eenheden.

Het konflikt ligt dus niet op de eerste plaats bij wel of geen kernenergie, maar bij de tegenstelling tussen een groot centraal vermogen via kerncentrales, kolen centrales en windmolenparken en gedecentraliseerde opwekking van elektriciteit. Ekonomische Zaken, oftewel de regering kiest hierbij uiteraard voor het eerste, eenvoudigweg omdat daar hetzelfde soort technokraten zitten als in de hun adviserende lobbies uit de elektriciteits- en de industriële wereld.

Sible

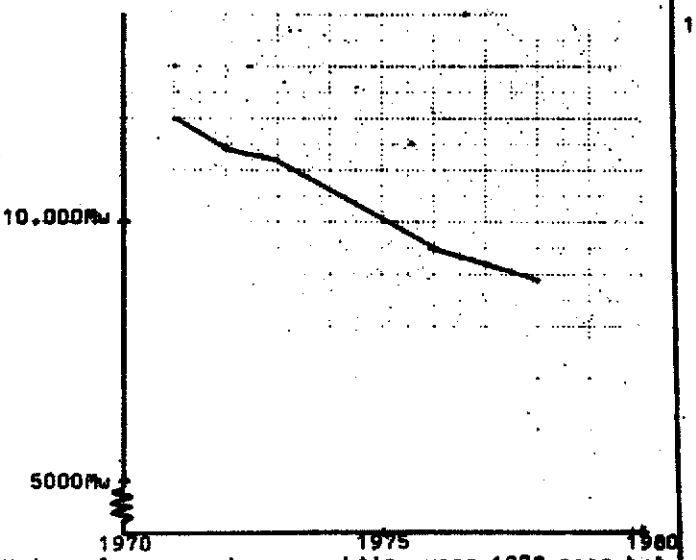

Het verloop van de verwachting voor 1978 naar het jaar van de voorspelling

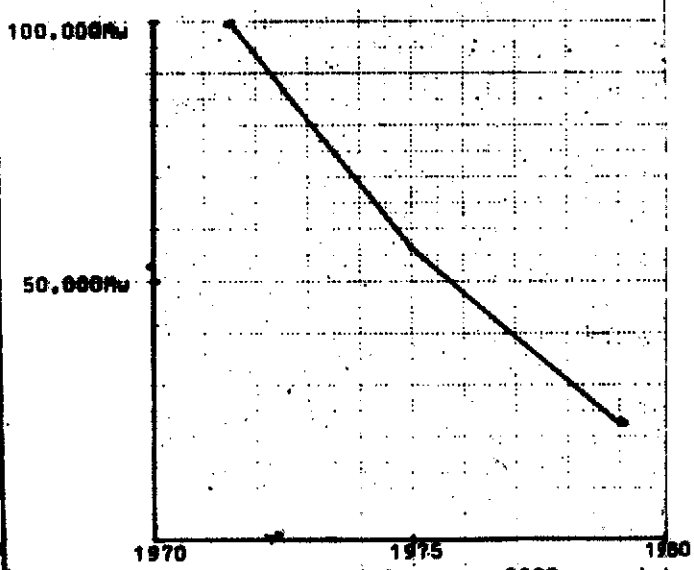

Het verloop van de verwachting voor 2000 naar het jaar van de voorspelling

ATOOMENERGIE & TECHNOKRATIE

Inleiding:

Dit artikel is voor een groot deel een letterlijke weergave van een lezing door Robert Jungk op 8 december 1979 in Amsterdam. Robert Jungk is, wat hij zelf noemt, een kritiese futuroloog. In zijn boeken als bv "de Atoomstaat" schetst hij een samenleving die overheerst wordt door de technocratie, een samenleving waarin de demokratiese instellingen ondergeschikt zijn gemaakt aan de belangen van de technologie.
In zijn ogen is de strijd tegen kernenergie dan ook niet alleen een verzet tegen de centrales vanwege de gevaren voor het miljeu. Het is ook het begin van een anti-technocratiese strijd.
De ontwikkeling van de kernsplitsingstechnologie laat zien waar de technocratie toe kan leiden. De technologie is niet langer een neutraal hulpmiddel dat zowel voor als tegen de mens gebruikt kan worden. De kernsplitsing is een voorbeeld van een technologie die zijn eigen wetten stelt, onafhankelijk van het feit of dit in een kapitalistiese of socialistiese maatschappij gebeurt.
De democratiese instellingen zijn niet in staat om dergelijke ontwikkelingen te sturen. De beslissing over de invoering van de atoomenergie heeft nooit op een demokratiese wijze ter discussie gestaan. Hierbij hebben vrijwel alleen "kapitalistiese" motieven als macht, centralisatie controle en winst voor de indistriele top de doorslag gegeven.
De staat wordt alleen ingeschakeld als blijkt dat de samenleving aangepast moet worden voor het nucleaire tijdperk.
Zij moet de mensen overtuigen dat ze voor hun eigen bestwil moeten leren leven met de nucleaire bedreiging van het leven, met de toenemende politiecontrole en met de toenemende proliferatie van atoomwapens.

We zijn er dan ook niet met de constatering dat atoomenergie gevaarlijk is en dat daarom Dodewaard dicht moet. De AKB zal zich in de toekomst ook moeten bezinnen op haar plaats in de anti-technocratiese strijd.
Hoe kan voorkomen worden dat de technologiese wildgroei de kwaliteit van het leven bedreigt? Hoe kan de technologie op een positieve manier gebruikt worden om het leven menswaardiger te maken? Is er een maatschappelijke controle op de technologie mogelijk? Hoe zou je deze controle moeten organiseren? Welke alternatieven zijn er voorhanden? Hoe kun je dezen afdwingen? Kan dat binnen de huidige machtstruktuur? Welke verbanden zijn er te leggen met andere vormen van maatschappelijke en politieke strijd? etc etc. We hopen dat het onderstaande artikel een aanzet voor deze discussie kan zijn.

DE VERSCHILLENDE TECHNOLOGISCHE STIJLEN

Technologie is niet,wat meestal gedacht wordt, min of meer neutraal. Het gaat daarom ook niet alleen om de vraag wie haar beheert en de vrees kan niet worden weggenomen wanneer die vraag is beantwoord.
In deze richting wordt tegenwoordig nogal eens gedacht binnen het brede, linkse kamp in Duitsland (ik doel daarmee op de kommunisten) en in nog sterkere mate in Frankrijk. Zij zeggen bijvoorbeeld: kernenergie is uitstekend, zolang deze in handen is van de arbeidersbeweging
Zij zien niet in dat de technologie zijn eigen effekten heeft en dat het in feite, en dat zou ik mijn eerste stelling willen noemen, de spiegel is van het kapitalistiesche systeem, ontwikkeld onder het kapitalisme. Zij zien niet dat de belangrijkste voor- waarde is, dat de technologie machtig, goedkoop en snel moet zijn en dat deze op een gemakkelijke manier gecontroleerd moet kunnen worden.
Door deze technologie te introduceren in een socialistiesche staat gaat ook deze staat dezelfde kant op. De westerse technologie, geintroduceerd in een socialistiesche maatschappij, zal die samenleving veranderen in een staatskapitalistische samenleving. Op een andere manier kan deze technoologie niet gebruikt worden. De kinderziekten van de technologie zijn gelegen in het feit dat deze ontwikkeld is onder de kapitalistische voorwaarden en de belichaming is van alles wat het kapitalisme wil.
Maar afgezien van de technologie van vandaag zijn er ook nog andere vormen van technologie, net als er verschillende vormen van kunst en architectuur zijn. Het is mogelijk een technologie te beschouwen die niet gebaseerd is op kapitalistische waarden en doeleinden. Er kunnen technologieen zijn die niet gebaseerd zijn op winst, die niet georienteerd zijn op doelmatigheid, macht en controle, maar die slechts instrumenten zijn om de mens te helpen. Deze soorten van nieuwe technologieen kunnen nu reeds ontwikkeld worden. We hoeven daarmee, en dat is een taktische overweging, niet te wachten tot we een niet-kapitalistische samenleving thans reeds beginnen met experimenten en deze technologie proberen te ontwikkelen.

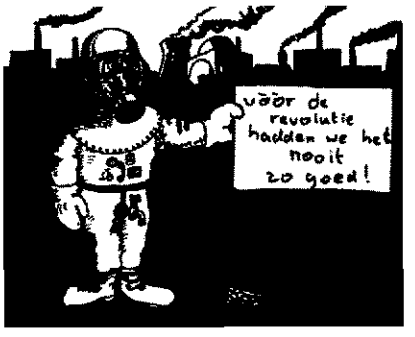

Het gaat om, wat wel genoemd wordt, de alternatieve of zachte technologie. Zij vormen het begin van een andere soort technologie. Met andere woorden, als je een verandering wilt aanbrengen in de struktuur van de samenleving, dan moet je niet de kapitalistiesche technologie overnemen, omdat deze de socialistische gemeenschappen en communes vernietigt,maar moeten technologieeen ontwikkeld worden die gaan in de richting van een andere samenleving.

Sterker nog, ik ben van mening dat het niet voldoende is te wachten op een nieuwe samenleving, maar dat reeds vandaag begonnen kan worden deze te ontwikkelen. Zelfs als nog niet gekonkurreerd kan worden met de bestaande "grote" technologie, dan geef je de mensen tenminste een idee wat die technologie zou kunnen inhouden. Er wordt dan aangetoond, dat het niet om een technologie gaat die bijzonder primitief is of die de mensen primitief maakt. Zelf diskussieer ik veel met studenten aan de Technische Hoge school van Berlijn over de mogelijkheid de elektronika te gebruiken voor andere soorten technologieen die meer flexibel zijn, en zich aanpassen aan het ritme van de mens.

Een Belgische filosoof, Henri van Leer, heeft een zeer goed boek geschreven, "L'age nouveau" (1962) en in dit boek maakt hij een onderscheid tussen de dynamische en de dialektische technologie. De dynamische technologie is de technologie die we nu hebben en die maar voortgaat met terzijde schuiving van alles wat op zijn weg komt. De dialektische technologie heeft een dialektische relatie met de natuur en de mens. Van Leer is van mening dat een dergelijke technologie kan worden ontwikkeld. De essentie is dat deze is aangepast aan de evolutie van de mens en beter past bij de natuur in plaats van daar tegenin te gaan en deze te bestrijden.

1.1. HET KARAKTER VAN DE HEDENDAAGSE TECHNOLOGIE

De regerende of leidende klasse heeft altijd beweerd dat technologie en samenleving niets met elkaar te maken hebben en dat de technologie neutraal is. Het idee dat de technologie niet neutraal is en dat de samenleving door de technologie wordt beinvloed is voor het eerst opgekomen bij de marxistiesche en socialistische kritici. Daarna is er iets interessants gebeurd. Het establishment heeft deze gedachte overgenomen en ontkent de samenhang niet langer, maar maakt er tegelijkertijd gebruik van. Het gebruikt de technologie thans om de samenleving te vormen, hetgeen mogelijk is omdat de technologische planning meer en meer aan de politieke planning vooraf gaat. De grote gecentraliseerde ondernemingen, en niet alleen de atoomenergie, de chemische industrie en de staalindustrie, maar alle grote ondernemingen maken technologische en industriele plannen en deze plannen worden doorgegeven aan andere bedrijven. Hierin wordt weer geld geinvesteerd, geld niet alleen van de industrie zelf, maar ook de overheid wordt om bijdragen gevraagd, omdat er arbeidsplaatsen beschikbaar komen. Men zet de industrie op poten en dan pas moeten de politici dit goedkeuren, moeten het achteraf legitimeren.

Het initiatief komt van de industriele en technologische planners en door de volgorde ligt het echte centrum van beslissingen niet meer bij het parlement of bij de regering, maar bij de industrie die de plannen op grote schaal maakt en uitvoert, waarna de regering moet volgen.

In Duitsland hebben zij hier een speciaal woord voor, namelijk "Sachzwange". Als Helmut Schmidt zegt:"Ik wil de kernenergie niet hebben, maar er zijn "Sachzwange" dan bedoelt hij: ik word er door gedwongen, de feiten dwingen mij.

De industrie heeft bepaalde zaken gekreeerd en deze zaken kreeren op hun beurt weer "Zwange", dwingen de politici hierin mee te gaan, opdat de industriele ontwikkeling niet wordt tegengehouden en de werkgelegenheid geen gevaar loopt. De eerste man die deze ontwikkeling zag was Lewis Mumford als hij spreekt over "the Megamachine". De staat wordt tot een megamachine. De vele theorieen over machines stellen dat deze weinig vrijheidsgraden hebben, ze moeten een logische gang van zaken volgen en hebben weinig vrijheid. De machine moet gladjes lopen en mag niet geremd of gehinderd worden. De overheid wordt door de machine beinvloed en de overheidmachinerie is een fusie tussen de technologie en de politieke struktuur met als ideaal dat de produktie niet gehinderd wordt. Iedere oppositie, zelfs de diskussie, houdt de produktie van de machine op. De burger, het parlement, of wie dan ook, die de industriele plannen bestrijdt of ter diskussie stelt, wordt als een hindernis gezien en doet iets dat te vergelijken is met het gooien van zand in een machine. In feite wordt de demokratie hierdoor tot iets dat niet geschikt is voor de machine, voor de stroomlijning van het industrieel-politieke proces. Alles moet gestroomlijnd zijn, moet snel en soepel verlopen en daarvoor heb je gehoorzame politici nodig, die ervoor zorgen dat het op deze wijze verloopt en pas dan kun je de voordelen van de machine verdelen.

Wat is nu het kenmerk van de hedendaagse technologie? De hedendaagse technologie is gecentraliseerd, is gericht op controle, is doelmatig en is, dat is het belangrijkste aangetoond door de Franse socioloog Jacques Ellul.Wanneer met deze technologie op een punt wordt begonnen, dan is alles onderworpen aan het principe van doelmatigheid, macht en controle en kom je dit principe over tegen. Het is een voorwaarde voor het instandhouden van deze technologie.

1.1.1. DE MENS ALS ZWAKKE SCHAKEL

De mens wordt het zwakste punt in deze technologie. Wanneer het mogelijk zou zijn, zou men het liefst zonder de mens weken, zou men de hele technologie voor honderd procent gaan automatiseren, maar bepaald werk moet nu eenmaal aan mensen worden gegeven.

Daarom is er maar een manier, namelijk de mens controleren, in de eerste plaats als individu, maar ook zodanig controleren dat hij zich conformeert aan de gevaarlijke eigenschappen van de nieuwe technologie, die steeds gevaarlijker wordt. Aan de nieuwe technologie zijn risicofactoren inherent. Aangezien de technologie sterker wordt, wordt de mogelijkheid van ongelukken groter evenals de gevolgen en daarom moeten de mensen die met de technologie weken zich onderwerpen aan een zeer strenge discipline. Deze technologie kan alleen in stand worden gehouden wennneer de mens zich volledig onderwerpt aan hetgeen de machine van hem vraagt technologie benadeelt.

Ik kan hiervan een voorbeeld geven aan de hand van het onderzoek naar de bijnaramp op Three-Mile-Island (Harrisburg USA) fouten waren. Deze menselijke fouten samen droegen in belangrijke mate bij tot de catastrofe. Wat was de oorzaak van de menselijke fouten? Gedeeltelijk waren het echte fouten (stommiteiten), maar gedeeltelijk was het een gevolg van gebrek aan concentratie en er was niet genoeg controle. Zo was er een belangrijk punt, dat ik niet in de pers heb kunnen terugvinden. Twee dagen voor het ongeluk werd de machine door een groep mensen gecontroleerd en zij constateerden dat een klep die open moest staan ook inderdaad openstond, althans dat beweerden zij, want het formulier waarop al deze controles moesten worden aangegeven bleek te zijn verdwenen.

Wanneer je in dit soort zaken duikt dan kom je meer identieke gevallen tegen en dat geldt niet alleen voor Three-Mile-Island, waar men misschien wel iets nonchalanter is geweest dan elders. Maar steeds kan worden aangetoond dat de mens niet kan voldoen aan de hoge eisen van efficiency, van gehoorzaamheid en zelfcontrole die van hem worden gevraagd.

Uit het onderzoek naar de verbranding van drie astronauten in een capsule op de grond blijkt, dat er niet 16, maar 43 menselijke fouten zijn gemaakt, beginnend met de keuze van het materiaal waarvan de capsule was gemaakt tot ook weer het ontbreken van controle. Door de ontwikkeling van de technologie wordt het steeds moeilijker om werknemers, operators te vinden die geschikt zijn voor deze bijzonder gevaarlijke en gecompliceerde technologie. De les van Three-Miles-Island is dat de mensen beter getraind worden en dat de selectie nauwkeuriger plaats vindt. Hiervoor zijn verschillende testen ontwikkeld om alleen die mensen te krijgen die een groot en langdurig concentratievermogen hebben, die niet te snel moe worden en vooral uiterst zorgvuldig zijn. Maar hetzelfde soort testen is ook gebruikt voor de piloten, maar desondanks gebeurt nog steeds 90% van de vliegtuigongelukken, door fouten van de piloot. Dus ook daar werkt het niet, ook al train je de mensen beter, selecteer je ze beter, zelfs dan kan de mens niet vergeleken worden met een machine.

Dit heeft belangrijke konsekwenties. Je kunt de vraag stellen of er ooit een technologie kan worden ontwikkeld die niet is, wat ik in het Duits noem "fehlerfreundlich". De technologie wordt nu gebouwd op een manier dat er fouten genaakt mogen worden. Zij is "fehlerfreundlich".
Maar als je een technologie hebt waarbij iedere fout een grote fout is, of waar een fout niet geoorloofd is, omdat daardoor een catastrofe ontstaat, dan moet je deze technologie niet hebben. Maar dit

wordt niet toegestaan door de industriele overheidsmachinerie, die geloofd dat steeds kan worden doorgegaan met het vergroten van risico's en die nog steeds hoopt genoeg mensen te kunnen vinden die deze risico's willen controleren. Het alternatief is volledige automatisering, waarbij de mens buiten spel wordt gezet en ook de controle wordt geautomatiseerd, maar dan blijkt dat de mensen de automatische veiligheidsplannen bestrijden. In Duitsland heeft dat nog niet zo lang geleden ertoe geleid dat bezwaren tegen het veiligheidssysteem geleid hebben tot het sluiten van een bedrijf bij Hamburg en het heeft veel geld gekost om het bedrijf weer open te krijgen. Een soortgelijk geval is ook nog elders in Duitsland voorgekomen, daar werd in het veiligheidssysteem ingegrepen en om te voorkomen dat het bekend zou worden zijn zelfs de printouts gefalsifiseerd.

Het is daarom belangrijk na te denken over een tweede faktor die bij dit alles een belangrijke rol speelt en dat is de vraag of de mens zowel fysiek als psychologiesch opgewassen is tegen deze complexe, gevaarlijke en veeleisende technologie. Is de mens wel zo gehoorzaam als hij zou moeten zijn en handelt hij in kritieke situaties op de wijze zoals van hem verwacht wordt? Wanneer in een kritieke situatie gezegd wordt je hoeft niet in te grijpen, volg alleen het draaiboek, dan kan dit advies in het ene geval juist zijn, maar in het andere niet. Bij Hamburg zou het juist zijn geweest wanneer het draaiboek was gevolgd, in Three-Mile-Island was het juist verkeerd, omdat de technologie nog niet volledig begrepen werd. Men begreep niet precies wat er aan de hand was en volgde daarom het boek, terwijl met een beetje verbeelding de centrale mogelijkerwijs te redden was geweest.

Maar het gaat niet alleen om de creativiteit of het bepalen wat je zelf moet doen, er is nog een andere faktor die steeds belangrijker wordt, en dat is welwillendheid. Alle technologie is tot dusver gebruikt om andere mensen te bestrijden, niet alleen met wapens, maar ook door sabotage enz. Maar in plaats van te saboteren kun je bepaalde dingen nalaten te doen omdat je iets anders wilt doen in de onderneming. De grote zorg bij de grote ondernemingen is dat de mensen onder te grote spanning staan en deze angst geldt in versterkte mate voor kerncentrales, omdat daar de hele technologie nog gevaarlijker is. Bij de kerncentrale in Harrisburg waren er meerdere veiligheidsdiensten ingehuurd, maar de ene vertelde de andere niets en men beschuldigde elkaar over en weer. De vrees voor groepsconflicten binnen het bedrijf neemt toe omdat zij het moeilijker maakt een bedrijf vlekkeloos te laten draaien. De angst geldt speciaal voor de groep mensen die onder hoogspanning werkt en die een totale zelfcontrole moet hebben. Uit ervaring blijkt dat zij het werk lange tijd goed doen, maar zo op een dag lukt het niet meer. Met name mensen met een ijzeren zelfcontrole hebben dit. Zo is er het voorbeeld van een man die een zeer belangrijke en verantwoordelijke positie in het bedrijf innam, maar op een dag kwaad werd, ruzie met iemand anders kreeg, het bedrijf verliet en in zijn auto stapte, maar van de verkeerde kant de snelweg opreed. Hij was een van de meest gecontroleerde mensen en plotseling klapte zijn zelfcontrole in elkaar. Uit psychologiesche studies is het bekend dat mensen met veel zelfcontrole altijd een "blowing-up" punt hebben en dat is juist het probleem van de individuele controle.

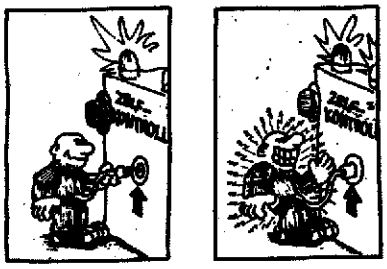

Moeilijker wordt het probleem nog als je er de derde wereld bij betrekt en de vraag stelt wat zal er gebeuren als je deze vorm van zelfcontrole verlangt van mensen in de derde wereld? De mensen in de derde wereld, en dat is een positief punt, hebben een dergelijke zelfcontrole niet, zijn niet zo ondergeschikt als wij, zij zijn menselijker en dromen nog, zijn minder precies, het zijn mensen. Als hun gevraagd wordt zich te conformeren aan de westerse gemechaniseerde, gehoorzame samenleving, dan komen er grote moeilijkheden. Maar aan de andere kant wordt de moderne technologie steeds gevaarlijker en wordt de kans op fouten steeds groter. De kans dat er in de derde wereld iets fout gaat in een van de installaties, hetzij nucleaire, chemische of andere installaties gebaseerd op de westerse technologie, wordt door deze faktoren met de dag groter. Dat is ook de mening van Mr. Rosen, de man die zich vanuit het International Atomic Agency te Wenen vooral met de internationale atoomenergie gezighoudt.

Bij een aantal gelegenheden heeft hij beweerd dat hij bang is dat de eerste echte grote ramp met kernenergie zal plaats vinden in de Derde Wereld, omdat daar de mensen niet zo technisch, niet zo gehoorzaam en niet zo gedisciplineerd zijn als eigenlijk noodzakelijk is voor een dergelijke gevaarlijke westerse technologie. Begrijp me goed, ik kom niet met deze voorbeelden om aan te tonen dat de mensen in de Derde Wereld minder zijn dan wij. Integendeel, de mensen daar zijn nog menselijk en niet van die gehoorzame monsters. En waar totale gehoorzaamheid toe kan leiden, hebben we in de laatste wereldoorlog gezien, toen bleek dat mensen de vreselijkste dingen wilden doen om de bevelen maar op te volgen.

1.1.1.1. CONTROLE

In de praktijk is het bijzonder moeilijk de ondernemingen draaiende te houden indien de mens niet zodanig gecontroleerd kan worden als de machine voorschrijft. Het gaat echter niet alleen om de individuele controle, belangrijker

is nog de controle over de politieke bewegingen. Er zijn politieke stromingen die tegenstander zijn van deze technologische ontwikkeling met zijn toenemende rationalisering. Een belangrijke eigenschap van de technologische en kapitalistische ontwikkeling van de laatste vijf jaar is het opvoeren van de produktiviteit en het besparen op arbeidskosten door uitstoten van mensen, door het invoeren van micro-processoren en andere machines die het werk versnellen. Overal is een toenemende produktiviteit, komen er meer produkten, maar gebeurt dit met minder mensen. En deze tendens zet zich voort, hetgeen zal leiden tot meer oppositie tegen deze ontwikkeling. En deze oppositie moet gecontroleerd worden, juist vanwege het garanderen van de produktie, hetgeen inhoudt dat alle politieke bewegingen gecontroleerd moeten worden. Men kan zich niet veroorloven dat er maatschappelijke bewegingen zijn die deze ontwikkeling op grote schaal bestrijden. Maar er is ook sprake van internationale strijd, zij het op een een geheel ander vlak. Bestrijden durven niet direct gebruik te maken van deze atoomwapens. Is het niet mogelijk, zo wordt steeds vaker gevraagd door mensen die praten over wapencontrole, dat een grootmacht de kerncentrales van de ander saboteert? Bij sabotage weet uiteraard niemand wie er achter zit. Het kan een groep burgers zijn geweest, fanatici, maar ook kan het gebeurd zijn in opdracht van een ander land. Ook het ongeluk bij de centrale van Harrisburg kan het werk van een saotagegroep zijn geweest. Maar de commissie die ongeluk heeft onderzocht, heeft de mogelijkheid van sabotage opengelaten. Dat evenwel in die richting is gedacht, blijkt uit het feit dat Prof. Taylor, een specialist op het gebied van nucleaire sabotage, in deze onderzoekscommissie werd benoemd. Maar zelfs als het een sabotagedaad is geweest dan nog kan de Amerikaanse regering zich niet wreken, omdat zij niet weet wie achter de daad staat.

namelijk op het gebied van de atoomwapens. De landen die elkaar

Deze onzekerheid verstoort wel het machtsevenwicht of beter terreurevenwicht. Men weet niet meer wat men moet doen. Maar stel je voor dat deze onzekerheid op grote schaal plaatsvindt, hetgeen geen onmogelijkheid is wanneer er meer en meer wapens komen. Het is mogelijk dat dergelijke sabotage daden reeds nu over en weer plaats vinden tussen Amerika en Rusland en tussen Pakistan en India, waardoor de mogelijkheid van sabotage aan kerncentrales een onderdeel wordt van een internationale strijd. En
de bedrijven moeten zich hiertegen beschermen en dat kan alleen indien zij het onderzoeken van mensen, het controleren van mensen doen toe nemen tot een punt dat nooit eerder is bereikt.

De ondernemingen krijgen het steeds moeilijker en een moeilijkheid hebben ze nu reeds en dat is dat de grote technologie bijzonder kapitaalintensief is en zeer gecentraliseerd, waardoor alleen de hele grote bedrijven het kunnen uithouden, tenminste als ze winstgevend draaien. Maar ook voor deze bedrijven wordt het steeds moeilijker de boel aan de gang te houden. Als je de kranten opslaat zie je dat er een grote crisis is bij het electronische bedrijf AEG, er een crisis in de Britse en in de Franse staalindustrie. Er komen steeds meer van die grote bedrijven die te groot worden om winst te maken. Er komen steeds meer economische crises, zodat de dinosaurus steeds meer in gevaar komt. Hun antwoord daarop is kenmerkend. Zo zegt de Britse staalindustrie bijvoorbeeld, we zouden door kunnen gaan met het werk indien we een hogere productiviteit halen. Maar zij vragen niet naar de grens van de productiviteit en wat zij ook hier vergeten is de "Human factor". De arbeider in dit soort bedrijven vecht niet alleen voor zijn loon, maar vooral voor een baan met minder spanning, met minder "stress". In het bedrijf komen steeds meer "breakdowns" voor, zowel fysiek als psychisch en ook de vakbeweging begint daar rekening mee te houden. Er wordt niet alleen meer gestreden voor hogere lonen, maar ook tegen de verschillende technologieen binnen het bedrijf; men begint zich af te zetten tegen de rationalisatie.

De bedrijfsleiding daarentegen wil dat het werk sneller gaat en dat terwijl het werk gevaarlijker wordt. Hiertegen komen de protesten. Er zijn menselijke grenzen aan de machine, de mens kan niet eindeloos doorgaan. Om economische redenen wordt een steeds grotere druk gelegd op steeds minder mensen en op een gegeven moment komt daar een einde aan. Daarnaast moet je de vraag stellen wat er gebeurt met de mensen die niet meer in het arbeidsproces zijn opgenomen, de "Freigesetzten", zoals dat in het Duits wordt genoemd. Vormen deze mensen geen broeinest voor revolutionaire aktiviteiten? En wat moet daar tegen worden gedaan? Je kunt er weliswaar meer veiligheid tegenaan gooien om het te controleren, maar ook daar komt een einde aan. Het begint toch al te lijken op een soort psychologische benadering van de burgers en al deze psychologische trucs worden uitgehaald in de strijd om een gevaarlijke ontwikkeling zo onschuldig mogelijk te laten lijken.

Als je Helmut Schmidt ziet op de laatste partijdag van de SPD in Berlijn, dan zie je hem zonder stropdas met een beetje een revolutionair uiterlijk, maar ook dat is een onderdeel van de technologie en wel de media-technologie. Zij hebben deze overgenomen van de public-relations mensen, die zeggen dat een vriendelijk gezicht alles aanvaardbaar maakt en moeilijk te bevechten. Alles lijkt daardoor mooi en normaal en het kongres zingt en danst. Het lijkt wel een vrolijk festival, maar tegelijkertijd worden er wel beslissingen genomen die kunnen leiden tot een nieuwe oorlog en in eigen land nieuwe stakingen. De nieuwe uiting is ontwikkeld door de public-relations mensen die weten hoe hierop wordt gereageerd. Hierdoor controleert de nieuwe technologie niet alleen de mens, maar ook zijn geest. Men tuint erin die door psychologen wordt opgetrokken en die ertoe dient de emoties te controleren. De mens wordt op een bepaalde wijze in een stemming gebracht, waarbij hij zich prettig voelt. In dit licht moet ook het onderzoek worden gezien dat wordt uitgevoerd aan de universiteit van Saarbrucken (en niet alleen daar) waarbij het gaat om de controle op de communicatie van het individu. Daar worden verschillende onderzoekingen gedaan om uit te vinden welke gevoelens de mens krijgt wanneer hij bepaalde advertenties leest. Op welke wijze werken in dat geval de ogen, waarop concentreert men zich, wat is de hartslag en hoe wordt de mens beinvloed? Toen ik de onderzoekers op dit onderzoek aanviel, bleven ze rustig en vriendelijk en nodigden me uit om over de achtergronden te discussieren. Kortgeleden schreef een van de onderzoekers me dat hij niet meer voor prive-ondernemingen werkte, maar voor de overheid en hij zag dit als een grote vooruitgang. Naar mijn mening is dit niet beter, maar eerder slechter. Toen ik deze man de laatste keer bezocht waren er twee mensen van een observatiestation uit Bonn om de techniek van hem te leren. En daarmee wordt ook deze techniek een onderdeel van het controleren van de mens met het oogmerk om de gevreesde "atoomstaat" zo soepel mogelijk te laten werken.

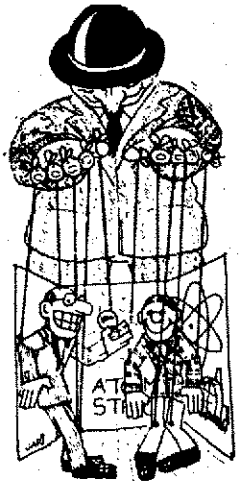

Wanneer we het bovenstaande beschouwen lijkt alles tamelijk hopeloos. Met name de overheid lijkt alles in de hand te hebben, lijkt alles te kunnen controleren, schijnt te kunnen ontdekken welke mensen gevaarlijk zijn en schijnt de mogelijkheid te hebben deze te kunnen verwijderen. Maar er zijn geen totaal gecontroleerde mensen, er zijn geen volledig gehoorzame mensen, integendeel, de mens conformeert zich steeds minder. De mensen die wel in de pas lopen zijn mensen zonder doel, zonder energie en zonder enthousiasme. Ook in het bedrijfsleven komt de vraag op welke mensen men het beste kan gebruiken. Zijn dat de creatieve mensen of zijn dat de mensen die zich volkomen conformeren, die volledig gehoorzaam zijn? Maar aan deze laatste groep heeft men in het bedrijf niets als het om crisissituaties gaat. Zo

zie je, dat steeds meer mensen betrokken raken bij de "atoomstaat", dus bij het industrieel-politiek proces. Het zijn niet alleen de mensen die werken, maar ook kinderen, jongeren; in totaal 95% van de bevolking is betrokken, zijn slachtoffers van de technocratische ontwikkeling. Ze mogen dan niet of nauwelijks gehoord hebben van vermindering van de kwaliteit van het leven, maar zij merken wel dat hun gezondheid gevaar loopt, of dat de jonge mensen geen toekomst meer hebben of een toekomst vol angsten en crises. Hierdoor zijn er heel veel mensen die op een of andere manier benadeeld worden door de onmenselijkheid van de nieuwe technologie.

Helaas is er tot dusver geen poging ondernomen om al deze mensen te verenigen. De ecologische beweging is te beperkt, omdat zij alleen te maken heeft met de natuur. Maar er is ook een ecologie van de stad. Het gaat dan om het feit dat men niet wil wonen op een plaats waar teveel lawaai is, men wil niet dat de kleine winkels verdwijnen omdat er een bank moet worden gebouwd om men is tegen dat de supermarkten alles overnemen. Het zijn ontwikkelingen die aantonen dat de menselijke faktor in stukken breekt, het hele menselijke leven verscheurt.

En alle mensen zijn betrokken bij dit proces, zijn betrokken bij de toenemende onmenselijkheid van het bestaan. Daarom moet de linkse partijen zich niet alleen richten op een kleine groep mensen, maar tot alle mensen die gekweld worden door de neven-effecten van de technologische vooruitgang. Gezondheid, psychologie en de kwaliteit van het leven zijn zaken die iedereen aangaan. Daarom moeten we proberen het onder te brengen in een beweging tegen de technocratie. Hieraan is tot dusver nog weinig gedaan maar het succes van de anti-kernbom beweging is tekenend.

Toch raakt zij slechts een gedeelte van het hele spectrum. Er moet een anticontrole beweging komen waarin de verschillende aktiegroepen opgaan, of althans samenwerken. Het gaat hier om een beweging die zich keert tegen een verslechtering van het leven. En dan niet in economische of financiele zin. Ook de vakbeweging zou hierop moeten letten en dat gebeurt reeds in Frankrijk en Italie. Het gaat om meer dan alleen maar loonkwesties, het gaat ook om het personeelsbeleid, om de kwaliteit van de arbeid, om controle van het personeel, om de ploegenarbeid en om de dwangmiddelen van het systeem.

Bij dit alles is er eengebrek aan een allesoverheersende theorie,doctrine, plan op programma, waarmee de verschillende groepen onder een paraplu toch duidelijk een politieke betekenis moet hebben, omdat alleen dingen veranderd kunnen worden door een politieke strijd. Deze verandering vindt niet plaats door te gaan kopen in reformwinkels, hoe belangrijk deze ook mogen zijn. Het gaat erom dat de mensen politiek bewust worden. En dat moet de grote politieke beweging worden voor de komende dertig tot veertig jaar. We moeten afstand nemen van deze technologie en dus van het kapitalisme waar deze technologie uit voortkomt. De tijd is er rijp voor, want deze technologie is bezig te vergalloperen De gevolgen zullen in de komende tien jaar zichtbaar worden.

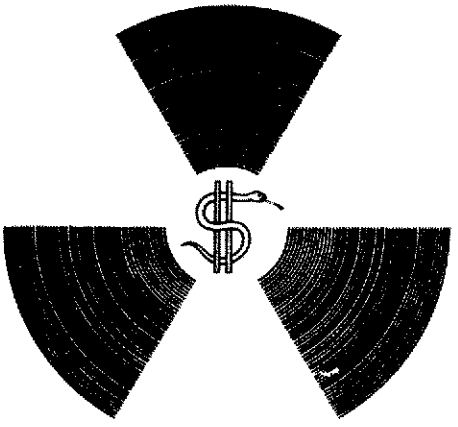

AKB IN DISKUSSIE

De vorige artikelen, waar in de inleiding op gedoeld wordt zijn verschenen in Onderstroom 22, 23 en 26.

In onze vorige artikelen hebben we een hele hoop gedachten naar voren gebracht over de strijd tegen kernenergie. Centraal daarin stond de konstatering dat we te weinig bezig zijn geweest met het ontwikkelen van een perspektief en de negatieve gevolgen die dit heeft en zal hebben: de inkapseling is op dit punt begonnen. In plaats van wezenlijke veranderingen konden progressieve delen van de bourgeoisie hun perspektief naar voren schuiven, kolen en energiebesparing, een perspektief dat op de lange termijn net zo'n doodlopende weg is als de invoering van kernenergie. Het betekent noch minder uitbuiting van de natuur noch een stap op weg naar meer demokratisering van het energiebeleid.

Het aangeven van een perspektief is geen gemakkeleijke opgave. Daarvoor zit deze kapitalistiese maatschappij te ingewikkeld in elkaar, ook als we alleen maar kijken naar de energiesektor.

Om toch op weg te komen met de vraag wat we dan eigenlijk wel willen zijn we de vorige keer begonnen na te denken over onze positie als aktiegroep en het kader van de strijd tegen kernenergie, dwz. wat is eigenlijk het terrein waarop we het kapitalisme bestrijden? Hoewel we vinden dat we best een hoop zinnige ideeën naar voren hebben gebracht, zijn we achteraf toch niet tevreden over het stuk. Het was te warrig, het eindigde met heel andere problemen dan waarmee het begonnen was en het was teveel een analyse van bovenaf, te weinig vanuit onze praktijk geschreven. We kregen de terechte vraag wat we er eigenlijk mee wilden. Dat was inderdaad niet duidelijk. Schrijven is voor ons ook een proces van vallen en opstaan en niet precies weten waar het naar toe gaat. Daarom beginnen we gewoon opnieuw.

WAAR ZIJN WE MEE BEZIG?

Als je gaat nadenken over de vraag waarom mensen tegen kernenergie zijn is het antwoord niet zo moeilijk. Het is uit angst, angst voor straling, angst voor ongelukken, angst voor een techniek die je niet kunt overzien, angst voor een atoombom en angst voor de politiestaat waarin kernenergie thuishoort, kortom angst voor de toekomst. Deze angst is algemeen, tegenstanders vankernenergie vind je in alle van de bevolking. In Wyhl, Groningen en Baskenland is dit het meest duidelijk te zien: de akb is daar een zeer brede volksbeweging. We merken ook op onze informatie-avonden en bij de stand in de stad dat zeer veel mensen sympathiseren met ons verzet. Het verzet tegen kernenergie loopt door alle lagen heen. Iedereen wordt bedreigd door de invoering van kernenergie.

ZIJN WE EEN BEWEGING DIE ENKEL GEBASEERD IS OP ANGST, OF IS ER TOCH MEER AAN DE HAND?

Als je naar onze eisen kijkt lijkt er niet veel veranderd. Het gaat nog steeds bijna uitsluitend om het stoppen van kernenergie en kernwapens. Wat er wel veranderd is, is dat we steeds duidelijker doorkrijgen waar we nu eigenlijk precies bang voor zijn.
In de film over La Hague hebben we gezien wat het betekentom in een opwerkingsfabriek te werken. De gevaren van radioaktiviteit komen op schokkende wijze naar voren in de film 'Paul Jacobs and the Nucleair Gang' (de film die onlangs niet door de Zweedse tv mocht worden uitgezonden). Harrisburg heeft laten zien tot welk een panieksituatie een groot ongeluk kan leiden. Je kunt je toch nauwelijks voorstellen wat er gebeurd zou zijn als het wel was misgegaan. En misschien is het eigenlijk nog wel steeds heel langzaam echt mis aan het gaan. Illustratief is het filmpje op de televisie waarin technici weer de centrale binnengaan. In werkelijkheid ging het om een filmpje van een heel andere centrale. Dit is een reaktie van technokraten om de onlustgevoelens van mensen weg te nemen. Het is het meest ondemokratiese wat je je voor kunt stellen, mensen zo te manipuleren. De atoomstaat van Robert Jungk is al begonnen.

HARRISBURG OPEN

Voor het eerst sinds bijna een jaar zijn technici de luchtsluis binnengegaan die toegang geeft tot het reactorgebouw van de beschadigde Three Mile Island kerncentrale bij de Amerikaanse stad Harrisburg. Op de foto controleren twee gezondheidstechnici de radioactiviteit in de luchtsluis. Daarbij werd vastgesteld dat de luchtsluis veilig genoeg was om de ademhalingsapparatuur en een deel van de beschermende kleding af te doen. Volgens de elektriciteitsmaatschappij zullen opruim- en reparatieploegen over ongeveer twee weken het reactorgebouw binnengaan.

Volkskrant, 18-5-80

We zijn deze gevaren niet alleen steeds scherper gaan zien, we zijn ook kernenergie steeds minder als een geisoleerd verschijnsel gaan bekijken. We zijn gaan inzien dat de gevaren van kernenergie kenmerkend zijn voor de gevaren van het industriële sateem. Kernenergie is geen vergissing, die het kapitaal er toch door wil drukken. Kernenergie is steeds meer symbool geworden van een toekomst van steeds meer centralisatie, steeds meer vervreemding

tussen mensen, steeds grotere milieurampen, steeds minder demokratie en steeds minder vrijheid. Door te werken in de akb, door na te denken over de gevaren van kernenergie, zijn we ons bewust geworden van de mens en milieu-vernietigende kracht van de hooggeindustrialiseerde samenleving. We zijn de noodzaak in gaan zien van een kritiek op dit industiesysteem. Een strijd voor andere maatschappelijke verhoudingen tussen mensen kan hier niet omheen.

KERNENERGIE IN DISKUSSIE

De informatieavonden die wij geven zijn uitdrukking van dit bewustwordingsproces. Als we ergens uitgenodigd worden om onze standpunten over kernenergie naar voren te brengen, beginnen we met aan te geven wat kernenergie is en welke problemen het met zich mee brengt. Daar zijn we tenslotte voor uitgenodigd. Achtereenvolgens komen aan de orde de kans op grote ongelukken (Harrisburg). de niet te beheersen technologie (Kalkar, voorstanders zijn van mening dat deze technologie bij de huidige stand van de techniek nog niet beheerst kan worden. In Frankrijk vindt men dat wel, in de V.S. vindt men dat zelfs geen ekperimenten mogen plaatsvinden), de arbeidsomstandigheden (La Hague), de gevolgen voor latere generaties (opslag van afval in zoutmijnen), de gevaren van radioaktiviteit en de atoombom. Nog steeds vinden we het noodzakelijk om de gevaren goed op een rijtje te zetten, maar ten tweede is het ook zo dat het belangrijk is dat mensen zien dat we als aktiegroep echt wel iets afweten van kernenergie.

Langzamerhand is deze informatie een kleiner deel van de avond gaan beslaan. Dat het gevaarlijk is, is niet meer zo'n punt van diskussie, we gaan steeds sneller over op de achterliggende problemen. In de laatste 2 dia's brengen we deze naar voren. Aan de hand van de dia met de plannen van Nederland in '77, die met de 9 plaatsen voor 3 nieuwe kerncentrales, gaan we op het probleem van de demokratie. Wie beslist er eigenlijk en waar moet de diskussie over gaan? We leggen b.v. uit waar de bmd over gaat en hoe deze nepdiskussie over alle wezenlijk problemen heenloopt. De laatste dia, de plaannen van West-Duitsland tot 2050, een kaartje met bijna 600 stippen, ieder voor een nieuwe kerncentrale, maakt duidlijk waar de problemen liggen in dit industriesysteem, het laat de waanzin zien van de dreigende toekomst, die de voortdurende ekonomiese groei en de moloch indusrie met zich mee zal brengen. Wat we ook soms doen is aangeven hoe en waarom er in de wereld en met name Nederland zo'n energieintensieve industrie is ontstaan.

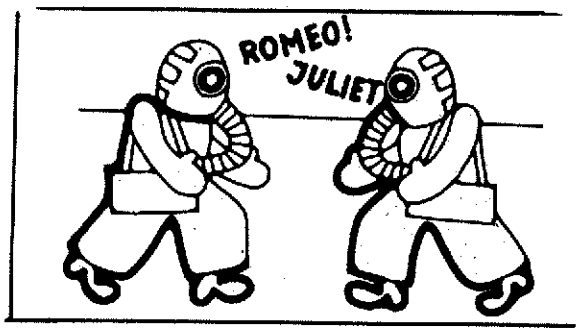

Al diskussierend, het leeft echt niet allen bij ons, kom je dan terecht bij de noodzaak om met zijn of haar allen na te gaan denken over een andere toekomst van de ekonomie, van het industriesysteem, om te kunnen ontkomen aan het dreigende perspektief kernenergie - centralisatie - macht (of de kolenvariant). En, wat daar direkt mee verbonden is, je komt tot de noodzaak om na te gaan denken over de vraag hoe je demokratisering van de besluitvorming op dit punt konkreet vorm moet geven.

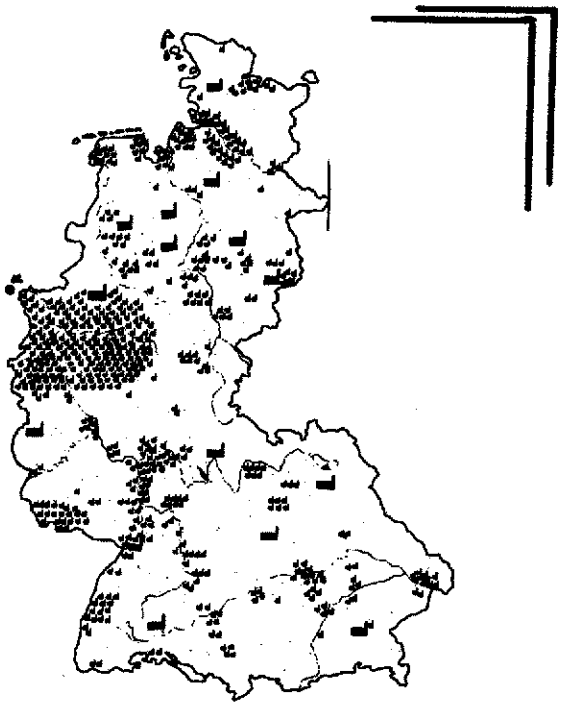

Het is wel leuk om te zien dat ook voorstanders van kernenergie deze ontwikkeling in het kernenergie-debat hebben waargenomen. Twee citaten uit een artikel van ECN-voorlichter Lindhout (Ned. Tijdschrift voor Natuurkunde 1978) ter illustratie: "een korte impressie van een tweetal diskussie avonden in het land. Het eerste voorbeeld is Nieuw-Vossemeer. De mensen wonen daar fijn, rustig, erg naar hun zin... ze horen dat er plannen zijn gemaakt - Den Haag en Arnhem - om naast hun deur een grote centrale neer te zetten ....Wel, die mensen voelen niets voor dat plan. En het gaat heus niet alleen tegen die kerncentrale. Ik stelde het publiek de vraag: goed, jullie wijzen die kerncentrale af, dan komt 'Den Haag' met het plan hier een kolen centrale neer te zetten. Wat dan? Het antwoord was: daar zijn we natuurlijk ook tegen".
Zijn konklusie:
"de toepassing van kernenergie moet niet geisoleerd worden bekeken, maar moet geplaatst worden in het grotere kader van onze energievoorzienning in de toekomst en nog verder in het kader van de hele toekomstige ekonomiese ontwikkeling van ons land. Het maakt deel uit van de vraag hoe we in de toekomst ons land willen inrichten en op welk welvaartsnivo wij willen leven". Duidelijk genoeg dachten we.

Deze vragen naar een andere toekomst van het industrie systeem en de demokratisering van de besluitvorming op dit punt zullen we natuurlijk op de eerste plaats aan ons zelf moeten stellen. Als wij er als beweging niet in slagen een perspektief, nieuwe idealen te ontwikkelen op deze punten dan zit er weinig toekomst in onze strijd. Niet alleen omdat we dan niet boven het nivo van een nuttige belangen organisatie uitstijgen, maar ook en dat menen we serieus, omdat we bang dat de akb anders ingepakt wordt door de Brede Maatschappelijke Diskussie. Als we er niet in slagen een geloofwaardig toekomst-perspektief te ontwikkelen tegenover de groei-ekonomie van het kapitaal is de invoering van kernenergie slechts een kwestie van tijd. Het is dus niet alleeneen behoofte van onszelf, het wordt ook een noodzaak.

EEN NIEUW PERSPEKTIEF

Ideeën over de toekomst van de ekonomie, over hoe het huidige industrie systeem moet veranderen, zijn er eigenlijk best wel.

Het dagelijks voedsel dat het hooggeindustrialiseerde voedselproduktiesysteem ons verschaft, heeft een omvangrijke alternatieve voedselbeseging tot gevolg gehad. Gelukkig gaan er binnen deze beweging steeds meer stemmen op om niet alleeen voor je zelf te zorgen, maar ook het huidige voedselproduktiesysteem te bestrijden. Denk alleen maar aan het feit dat éénderde van de wereld honger lijdt. Ook de neutronenbom, de Tomahawk en de Pershing rakket zijn produkten, gevolgen van dit industriesysteem die tot verzet hebben geleid. In Nederland is een massale volksbeweging voor vrede en veiligheid ontstaan.

De terreur van de auto en meer in het algemeen het transportsysteem van deze hooggeindustrialiseerde samenleving leidt voortdurend tot de oprichting van nieuwe aktiegroepen. Noem maar op: geen geklooi in de Ooy, redt Amelisweerd, stop de kindermoord, de ENFB, de Nieuw Markt akties tegen de metro en allerlei akties tegen sluipverkeer. Door al deze groepen zijn veel ideeën en eisen naar voren gebracht voor de verbetering van het openbaar vervoer en de fietsmogelijkheden.

De woningnood en meer in het bijzonder, het tekort aan woningen voor jongeren, alleenstaanden en woongroepen heeft geleid tot een zeer omvangrijke kraak- woonbeweging. Mensen zijn hierin aan het vechten voor betaalbare woonruimte voor iedereeen. Huizen zijn niet om mee te spekuleren, maar om in te wonen.

Energie, gezondheid, transport, veiligheid, voedsel en woonruimte, het zijn allemaal terreinen van de ekonomie, waarop je kunt spreken van elementaire tevensbehoeften waar iedereen recht op heeft. De bewegingen die op deze terreinen ontstaan zijn hebben we in ons vorige stuk konsumentenbewegingen genoemd, militante konsumentenbewegingnen kun je beter zeggen. Konsumentenbeweging omdat de positie van waaruit je aktie voert die van konsument is. Wij benaderen mensen niet op de plaats, die ze innemen in het produktieproces.

Volgens ons is het voor ons perspektief van zeer groot belang om dwze gezamenlijke positie van konsument die zich verzet tegen een bepaalde verschijningsvorm van dit industriesysteem, hier naar voren te halen. Want wat er eigenlijk gaande is volgens ons, is dat we met al deze sociale bewegingen, militante konsumentenbewegingen samen de oude socialistiese leuze 'produktie naar maatschappelijke behoefte' gestalte proberen te geven. Zo is dat. En daarmee zijn we aan de belangrijkste reden waarom we het woord konsument gebruiken, we vinden het namelijk niet meer als vanzelfsprekend dat het de konsumenten zijn die bepalen wat er geproduceerd moet worden. Deze beslissingen moeten in de konsumptiesfeer liggen en niet in de produktiesfeer.

Met al deze bewegingen samen, daar alle ideeën die binnen deze bewegingen ontwikkkeld worden, ook al zijn die niet altijd met elkaar in overeenstemming, zijn we in staat aan te geven in welke richting het we wel zoeken. Als we over perspektief praten, zullen we het hier moeten zoeken, in het steven naar een ander industriesysteem, in het demokratiseren van de besluitvorming over de produktie. Dit is ons alternatief van de kapitalistiese groeiekonomie en het zal ons daarbij eerlijk gezegd een zorg zijn of dat wel of geen ekonomiese groei met zich mee zal brengen. Het is een kwalitatief probleem en geen kwantitatief.

RAAD AMSTERDAM:

Gemeente moet Dodewaard doen sluiten

VK 3-4-'80

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — De Amsterdamse gemeenteraad heeft woensdag een motie aangenomen waarin het college van B en W wordt opgedragen stappen te ondernemen om de kernenergiecentrale in Dodewaard op korte termijn buiten bedrijf te stellen. Amsterdam kan daartoe zijn invloed als aandeelhouder en commissaris van de Gemeenschappelijke Kernenergiecentrale Nederland (GKN) aanwenden.

Een PvdA-motie van die strekking werd aangenomen met alleen de stemmen van het CDA en de voor dit terrein verantwoordelijke wethouder Wolffensperger (D'66) tegen. De motie was onder meer gebaseerd op een uitspraak van de raad in september 1978. Toen werd vastgelegd dat Amsterdam geen bijdrage zou leveren aan de verdere ontwikkeling van kerncentrales zo lang geen oplossing is gevonden voor problemen als veiligheid en afvalstoffen. Deze oplossing is er nog niet en kan de eerstkomende jaren ook niet worden verwacht, aldus de indieners van de motie.

Het aannemen van de motie moet vooral worden gezien als een politieke uitspraak van de Amsterdamse gemeenteraad. Met slechts een beperkt aantal aandelen in de GKN heeft Amsterdam onvoldoende macht om de centrale in Dodewaard te kunnen sluiten. Volgens de motie moeten B en W nog dit jaar aan de Raad van Commissarissen van de GKN voorstellen doen om de centrale te sluiten.

De raad nam verder met algemene stemmen een motie aan om uit de Samenwerkende Elektriciteits Produktiebedrijven (SEP) te stappen. Dit vanwege de deelname van de SEP aan de snelle-kweekreactoren in Kalkar (West-Duitsland) en Malville (Frankrijk) en de aankopen door de SEP van elektriciteit die in buitenlandse kerncentrales wordt opgewekt.

AKB WAARHEEN?

Het wordt hoog tijd om de beweging tegen kernenergie dus te verbreden tot een beweging tegen dit industriesysteem. Eerder in dit stuk hebben we aangegeven hoe we op informatieavonden werken aan de verbreding. Nu we het hele denken waartoe dit heeft geleid via deze serie artikelen wat hebben gesystematiseerd, kunnen we hier waarschijnlijk veel nadrukkelijker, veel bewuster aan gaan werken. Belangrijker is het natuurlijk om dit ook in akties of beter in de informatiekampagne rond akties uit te dragen. Dat is tenslotte onze manier om veel mensen te bereiken. Een goed initiatief in deze richting is bv. het zwartboek over Borsele. Hierin wordt geanalyseerd welke rol de kerncentrale en de alluminiumfabriek Pechiné waar Borssele voor gebouwd is, spelen in de regionale Zeeuwse ekeonomie. Op deze wijze kun je van een diskussie over de gevaren van kernenergie komen tot een diskussie over de toekomst van de ekonomie. Een goede zaak. Wij moeten dit ook kunnen in de nieuwe akties tegen Kalkar en Dodewaard.
Misschien nog veel beter zelfs omdat de eigenaars van de Dodewaard centrale, de GKN oftewel de SEP, de belangrijkste krachten zijn achter de lobby voor verdere elektrifikatie van de maatschappij via meer grote kern- of kolencentrales, onze direkte vijanden dus. Monopolisering en centralisatie is hun devies. Hoe werkt dat in de praktijk? Door jarenlang het elektricitiets-

verbruik te hoog te schatten heeft de SEP gezorgd voor een overkapaciteit van zo'n 3000 megawatt (van de 15.000). Pogingen tot zelfopwekking via warmtekrachtkoppeling, een vorm van decentralisatie worden afgekocht via tarief verlaging (die dan natuurlijk wel weer op de gewone klanten worden afgewenteld). Stadsverwarming is jarenlang tegengewerkt, iets wat langzamerhand wel veranderd is, al houdt men het zaakje wel mooi in eigen hand door de KEMA tot adviseursburo te maken. Die adviseert natuurlijk alleen grootschalige installaties, want die passen mooi bij hun grote centrales. Bovendienpresteren ze het zelfs om in hun advies steeds elektries koken aan te bevelen. De toepassing van windenergie geeft hetzelfde beeld. Het onderzoek is terecht gekomen bij de ECN, waar dezelfde lobby zit, wat natuurlijk betekent dat er alleen grootschalige molenparken in aanmerking komen. Duidelijk genoeg allemaal dus. Wij stellen voor om de komende Dodewaard akties niet alleen tegen kernenergie te richten, maar ook expliciet tegen deze SEP-technokraten, hun ideeën over de toekomst en hun machtspositie. Je kunt het eigenlijk vergelijken met hoe de krakers bezig zijn. Die hebben ook duidelijk hun vijand gekozen, nl. de spekulanten. Als ze gewild hadden, hadden ze best kunnen blijven steken in 'wij willen wonen. dus kraken we'. Maar gelukking proberen ze een politiek perspektief te leggen in de strijd. Kraken is geworden van doel (wonen) tot middel in het steven naar betaalbare woningen voor iedereen. De strijd tegen kernenergie mag ook niet aleen een doel op zich zijn.

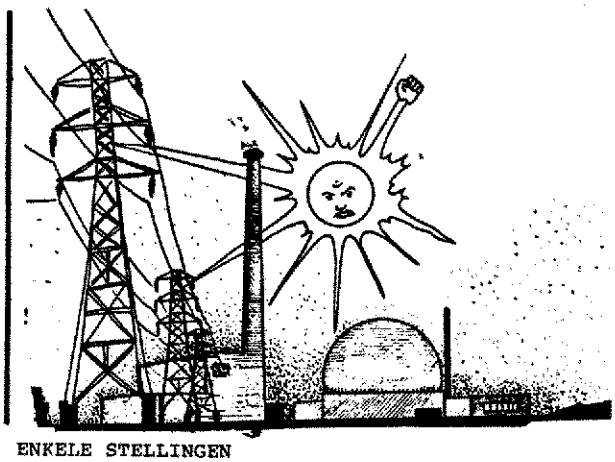

ENKELE STELLINGEN

Vanuit dit visiestuk, want dat is het zo langzamerhand wel geworden, willen we via een aantal stellingen ingaan op een aantal belangrijke diskussie punten binnen de akb, de diskussie over de verhouding tot politieke partijen en vakbonden, de diskussie over geweld en repressie en de diskussie over energiebesparing en alternatieve energie.

OVER DE VERHOUDING TOT LINKS

1. De kritiek op het industriesysteem vanuit de produktiesfeer, (de vakbeweging) is soms strijdig met onze belangen. Dit merk je ook op informatieavonden. Iedereen voelt de verdubbeling van de industrieleproduktie als een bedreiging aan voor de toekomst, maar beseffen wel dat het werkgelegenheid polevert. Om de beweging van links te versterken is het noodzakelijk om deze tegenstelling als probleem duidelijk naar voren te brengen.

2.We vinden het prima dat politieke partijen onze standpunten overnemen. Standpunten van politieke partijen zijn immers de uitdrukking van de kracht van een beweging. Maar ze zijn niet de beweging zelf. Wij als mensen in een beweging hoeven politieke partijen niet belangrijk te vinden; politieke partijen kunnen echter niet om ons heen. Op het moment dat je in de beweging werkt aan vernieuwing, kunnen partijen een blok aan het been zijn. Wanneer de vernieuwing doorzet, volgen de partijen zelf wel. En dat geldt ook voor het Lek als politiek platvorm.

OVER GEWELD EN REPRESSIE

3. Een diskussie over repressie is zinvol, omdat je er mee te maken hebt, en omdat je daarbij het gebrek aan demokratie aangeeft.

4.Het is beter om repressie te verhinderen (want daar zijn wij tegen), dan om repressie aan te tonen. Hoe dichter je bij de bevolking staat, hoe minder repressie aanwezig is. Je kunt alleen een beweging kriminaliseren die geisoleerd is van de bevolking.

5. In onze strijd moeten we doel en middelen met elkaar in overeenstemming brenngen. Wij streven naar een samenleving, waarin beslissingen op een demokratiese wijze genomen worden, en waarin kiskussies niet onderdrukt worden, en dus geen repressie. In onze manier van aktievoeren moeten we deze toekomst vooruitschaduwen.

6. Geweldsdiskussies, en dus ook geweldloosheidsdiskussies an sich moeten uitgeBANd worden. Bij het kiezen van aktievormen moet als kriterium genomen worden hoe wij de strijd het best verder kunnen helpen. Dat betekent, dat je moet nadenken over vragen als hoe je de bevolking het best erbij kan betrekken, hoe je je argumenten kan versterken.
Het al dan niet omtrekken van een hek is daarvan afhankelijk.

OVER DE ALTERNATIEVEN

7. De regering van Agt wil energie besparen vanwege ekonomiese schaarste, wij vanwege de ekologiese eindigheid van energie en grondstoffen. Dit is ons dilemma

8. Energie is een infrastruktuur. Een ander energiebeleid implicseert een ander industriesysteem, gebasserd op produktie naar maatschappelijke behoefte.

9. Het strijden voor alternatieve energie moet een strijd zijn tegen de huidige tendens van monopo-isslisering en centralisatie. Zonne-torens zijn net zo onvereenigbaar met demokratie als pakweg kolencentrales.

10.Bij de strijd voor alternatieve energie moeten we letten op de behoeften in de konsumptiesfeer, zowel als in de produktiesfeer (nl. van arbeiders en boeren). Het aanmaken van alkohol uit suikerriet (een vorm van alternatieve energie dus) betekent in Brazilië, dat duizenden kleine boeren van hun land verdreven worden (waar ze hun eigen voedsel verbouwden) door suikerbaronnen, die enorme plantages aanleggen, met bovendien alle ekologiese gevolegen vandien.

TENSLOTTE

11. Tot nu toe hebben socialisten geprobeerd de wereld te veranderen. Nu komt het er ook op aan haar te behouden.

MANUS, SIBLE, HILBRAND

GESPREK MET DE ENGELSE TECHNOLOOG MIKE COOLEY: ARBEIDERS HEBBEN GEEN MANAGEMENT NODIG

"De technische verandering gaat nu zo snel, dat je niet meer op tijd kunt beoordelen welke gevolgen nieuwe technieken zullen gaan hebben. Je ondervindt de konsekwenties al voor je er wat aan kunt doen. Dus moeten we nu een stap achteruit doen en ons afvragen: waar is die nieuwe technologie voor nodig? Hoe zal die worden toegepast? Welke gevolgen gaat dat voor ons werknemers hebben? Hoe kunnen we dat anders organiseren? Bij Lucas Aerospace proberen we nu een moratorium te krijgen op de invoering van nieuwe technologie. Totdat we met het management een algemene overeenkomst hebben bereikt, hoe die nieuwe technieken in het bedrijf zullen worden geintroduceerd. Op zichzelf niets nieuws, de Australische vakcentrale TUC heeft een algemeen moratorium afgekondigd van 5 jaar op nieuwe technologie. Let wel, het is niet zo dat we de nieuwe technologie verwerpen. Maar we willen tijd om te onderzoeken hoe we die in het bedrijf op een goede manier kunnen gebruiken"

Mike Cooley, shop steward bij de Aerospace-divisie van het Engelse Lucas-koncern. Een technoloog die met een groot aantal kollega's zeer vergaande plannen ontwikkelede om het produktiepakket van Lucas Aerospace te veranderen, en zo niet alleen veel banen te behouden. maar ook maatschappelijk gezien nuttiger produkten te maken (zie ook het kader).
We interviewden hem(al rijsttafelend in de Amsterdamse Binnen Bantammerstraat) over het Corporate Plan van de Lucas-Aerospace arbeiders, de reakties daarop van het management, en de mogelijkheden voor werknemers om de kwalijke gevolgen van de nieuwe technologie binnen de perken te houden. Cooley stelt dat we op dit moment op een zelfde historisch keerpunt staan als indertijd de industriële revolutie was. Wat voor overeenkomsten ziet hij dan tussen de situatie begin achttiende eeeuw en de toestand nu?

COOLEY: Als je een machine ontwerpt of een industrieel proces, dan ontwerp je meteen ook sociale relaties. Je maakt een hele serie sociale, politieke en ideologische keuzes. Het is ggen toeval dat de westerse wetenschap en techniek altijd zo gericht is geweest op het weghalen van de kontole bij de arbeider, om die dan in handen te leggen van iemand buiten het arbeidsproces. Daarbij werd dus juist het intelligente, scheppende deel uit het handarbeiderswerk gehaald.
We beginnen nu ook bepaalde terrreinen van intellektuele arbeid kapitaal-intensief te maken. En ik denk dat de ondernemers, zoals zesystematisch kontrole over het wek hebben afgenomen van de handarbeiders, nu opzettelijk hetzelfde aan het doen zijn op het gebied van intellektueel werk. Een voorbeeld: simpel typewerk. Daarvoor wordt de word-processor ingevoerd. Ik heb al advertenties gezien: " Uw sektretaresse zal produktiever moeten worden. Er zal geen tijd meer zijn voor wandelen, praten,denken of dromen". Welnu, ik heb altijd gedacht dat dat belangrijke zaken waren voor de mens, kunnen wandelen,praten, denken of dromen. Maar dat moet worden ag afgenomen van de typistes en sekretaresses, op zichzelf werk van een vrij laag niveau. Op het gebied van de computer-aided-design (onwerpen met behulp van een komputer) hebben ze een systeem voor architekten ontwikkeld dat heel typerend het harness-systeem wordt genoemd. Harnees betekent hoofdstel, wat je een paard omdoet. Het idee is dat je, als je een gebouw ontwerpt, uitgaat van een basis gegeven dat al in de komputer vastligt. Voor elk gebouw is een optimale basisvorm uitgewerkt, daaraan kunnen dan geoptimaliseerde ramen, deuren en wanden worden toegevoegd. De architekt wordt teruggebracht tot

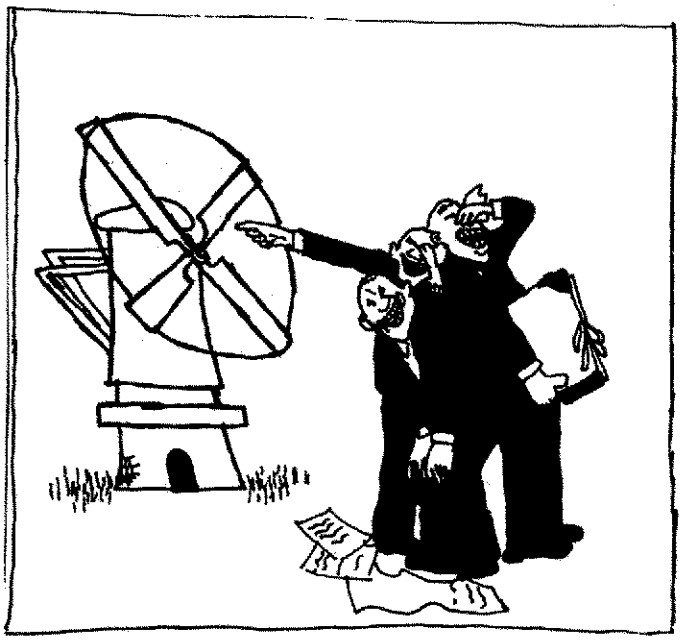

een kind dat speelt met een Lego-doos. Hij kan nog een prettig geheel ontwerpen rondom een serie al vaststaande elementen, maar de interne struktuur kan niet meer worden veranderd. We hebben in Engeland ondervonden dat archtekten die dit systeem twee jaar achtereen gebruikten, zo ontschoold raakten, dat ze gewone ontwerpopdrachten niet meer aankonden. Ze kunnen dan ook geen werk meer krijgen. Werkgevers zeggen: "Wat, heb je met het Harness-susteem gewerkt? Sorry, jij kan het gewone werk niet meer aan".
Wat ik probeer te zeggen is, dat we de ontscholing van en het weghalen van kontrole over het werk bij de handarbeider nu opnieuw zien gebeuren bij het intellektuele werk. Als we in de gaten hebben dat dat gebeurd, dat we op deze historische tweesprong staan, is er politiek gesproken gelegenheid om "halt" te roepen. Dan kunnen we zeggen dat we de technologie anders willen gaan gebruiken, en leren van de fouten die we in een eerder stadium van de geschiedenis hbben gemaakt. Let wel, dat is in essentie een politieke keuze, geen technische. We staan nu op een keerpunt. Ik denk dat we in Europa nog een jaar of tien hebben om de zaak de goede kant op te buigen, in de Verenigde Staten misschien nog maar vijf jaar.

TAYLORISME

- Maar u gaat er dus wel van uit dat de huidige westerse technologie op een andere manier kan worden gebruikt?

Nee. Volgens mij zou dat een volkomen ander soort wetenschap en techniek vereisen. Ik geloof dat de wetenschap en techniek die we nu gebruiken in Europa de ekonomische basis weerspiegelen waaruit ze zijn voortgekomen. Het is niet voor niets dat de drie voornaamste elementen van de westerse wetenschappelijke methodologie zijn: herhaalbaarheid, voorspelbaarheid en mathematische kwantificeerbaarheid Dat zijn ook precies de drie voornaamste elementen van het Taylorisme.
Ik denk dat ze wat dat betreft een grote fout hebben gemaakt in de Sovjet-Unie: een wetenschappelijke methodologie overnemen die - met name sinds Newton - was ontwikkeld in een zeer speciale ekonomische en politieke situatie. Ze dachten dat ze die direkt konden toepassen in een socialistische maatschappij. Een tragische vergissing.

- Wat is er dan wel, en wat niet bruikbaar van de huidige kennis?

Kijk, in elk staduim van de geschiedenis heeft de mens dingen ontleend aan het verleden We kunnen geen stap vooruit doen die helemaal niets te maken heeft met eerdere ontwikkelingen. Dat zou een absurd idee zijn. Wat ik dus voorstel is, dat we gebruik maken van die elementen van onze huidige wetenschap, die toepasbaar zouden zijn in het soort socialistische maatschappij waar we naar toe willen. Ik denk dat dat heel weinig zou zijn, dat het meer een kwestie zou zijn van leren van gemaakte fouten.

NIERDIALYSE APPARATUUR

- Laten we overgaan op het Corporate Plan van de Lucaswerknemers. Jullie hebben daarin een groot aantal alternatieve produkten ontwikkeld. Is het wel mogelijk om een ander soort produkten te maken onder kapitalissische verhoudingen? Is daar wel een markt voor?

Wel, laten we maar eens twee produkten vergelijken die we bij Lucas Aerospace maken: de turbine motoren voor de Harrier-vliegtuigen aan de ene kant, en de nierdialyseapparatuur aan de andere kant. Lucas wil die nierdialyseapparaten niet maken omdat ze nietwinstgevend

HET CORPORATE PLAN

Mike Cooley is als ingenieur werkzaam bij Lucas Aerospace, de luchtvaar devisie van de Britse multinational Lucas Industies. Hij is tevens vakbondsman en een van de belangrijkste woordvoerders van het Lucas Aerospace Combine Shop Steward Committee. Achter deze lange naam gaat een van de meest opwindende ontwikkelingen in de Britse arbeidersbeweging van de laatste jaren schuil.
Lucas Aerospace bestaat pas sinds 1971. De Divisie Aerospace is opgericht na de overname door Lucas van een aantal bedrijfjes die aan het eind van de jaren zestig in moeilijkheden verkeerden. Eerste doel van de ondernemingsleiding was na 1971 de stroomlijning van de produktie-organisatie, door rationalisatie en konsentratie in een beperkt aantal fabrieken. Kort tevoren had een soortgelijk rationalisatieproces bij General Elektic geleid tot duizenden ontslagen. Daarbij was duidlijk geworden hoe gemakkelijk de arbeiders in verschillende delen van het bedrijf tegen elkaar uitgespeeld kunnen worden wanneer ze geen onderling kontakt hebben. Om dat te voorkomen werd de'Lucas Combine' opgericht, waarin negentig shop stewards uit alle 17 fabrieken van Lucas Aerospace samenwerken. Een voor de Britse arbeidsverhoudingen unieke situatie ontstond, waarin één orgaan kon spreken voor alle werkers, geschoolden en ongeschoolden, technisch en administratief personeel.
Jaren is men bezig geweest om deze nieuwe organisatievorm op te bouwen, onder andere door het aansnijden van gemeenschappelijke belangen, zoals veiligheidsvoorschriften en het beheer vande pensionfondsen, en door het regelmatig uitgeven van een krant met informatie over het bedrijf. Het resultaat is, dat men nu al enige malen door solidair optreden ontslagen en sluitingplannen heeft weten te door kruisen. "Sinds 1974 zijn er geen ontslagen meer gevallen", vertelt Cooley met gepaste trots. "Alleen met het zogenaamde natuurlijke verloop hebben we problemen. Daarop hebben we geen greep kunnen krijgen en op die manier zijn zo'n 500 arbeidsplaatsen verdwenen. Dat betreft vooral de administratieve sektor. In de produkte hebben we er meer kijk op. Als daar een machine vrijkomt, wordt er gewoon niet op gewerkt zolang er geen vervanger is aangesteld. Dat ding kan blijven staan tot het gras erop groeit zeggen we dan".

Het succes in de strijd tegen ontslagen leidde ook bij ander grote bedrijven in Engeland tot oprichting van "combine committees". Toch is het niet dit succes dat de de Lucas Combine tot ver buiten de vakbondswereld bekend maakte. De roem berust nu juist op het feit dat men er altijd vanuit is gegaan, dat de strijd tegen rationalisatie niet altijd kan worden gewonnen zeker niet in de luchtvaartindustrie en al helemaal niet als men tegenstander is van verhoogde uitgaven voor bewapening. Vanaf het moment dat, in 1974, voor het eerst een m massaal was afgewend, is gedacht over de mogelijheid van alternatieven. Daaruit is uiteindelijk het unieke Corporate Plan ontstaan. Daarin worden voorstellen gedaan voor een alternatief gebruik van de beschikbare mensen en machines bij Lucas Aerospace. Het plan was het resultaat van een enquete die door de Lucas Combine in samenwerking met de lokale shop stewards werd uitgevoerd onder alle werkers. De vraagstelling was erop gericht de mensen te laten nadenken over een maatschappelijk nuttig gebruiken van de beschikbare kapaciteiten. De enquete riep

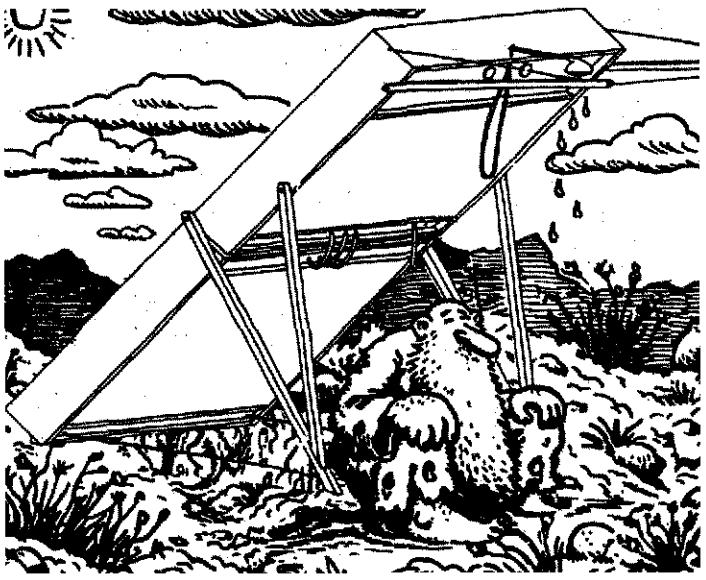

zijn. Maar in beide gevallen is de klant de zelfde: de Overheid. Het gaat er nu dus maar om hoeveel de overheid bereid is te betalen voor Harrier-vliegtuigen tenopzichte van nierdialyseapparatuur. Dat is een politieke beslissing. Als men zegt dat er geen markt is voor dialyseapparatuur, gaat men voorbij aan het feit dat er elk jaar in Engeland drieduizend mensen sterven omdatze geen behandeling met een nierdialyseapparaat kunnen krijgen.
De kapitalistische opvatting van de markt is dus niet meer in staat om de beschikbare hulpbronnen te verdelen volgens de behoefte van de maatschappij.

-Verdedigers van het kaitalisme zeggen dat de markt uiteindelijk altijd zal laten zien wat de behoeften van de maatschappij zijn. En is het niet zo dat een paar produkten uit het Corporate Plan inmiddles in produktie zijn genomen door Japanse en Westduitse bedrijven?

In het Corporate Plan hebben we opzettelijk enkele produkten opgenomen die winstbevend zouden zijn. Omdat dat belangrijk is in verband met het huidige bewustzijnsniveau van de mensen. En we vermengden die opzettelijk met produkten als de nierdialyseapparatuur, die niet winstgevend zou zijn. Het is voor

vele enthousiaste reakties op; het Corporate Plan omvat dan ook zo'n 1200 pagina's met zo'n 150 min of meer uitgewerkte voorstellen voor nieuwe produkten. In één klap was duidelijk, dat de ontslagen eigenlijk helemaal niet nodig waren. De logika van de rationalisaties bleek een kapitalistische logika te zijn.
De leiding van LucasAerospace was weinig ingenomen met de gedachte dat arbeiders een alternatief, laat staan een beter bedrijfsbeleid zouden kunnen ontwikkelen. De voorstellen werden verworpen - hoewel sommige duidelijk winstperspektief hedden - omdat ze niet in het bestaande assortiment zouden passen. Ook van de overheid kwam weinig steun. Pas tijdens de verkiezingskampagne in begin 1979, ruim 3 jaar na publikatie van het plan vond de Labour regering het dienstig een overlegkommissie in te stellen, met twee vertegenwoordigers van de Lucas Combine, twee van het management, een van de regering en een onafhankelijk management consultant. In die kommissie zou bekeken kunnen worden of overhiedssteun aan Lucas gekoppeld kon worden aan uitvoering van het Corporate Plan. Tot nu toe valt uit die kommissie niets te melden, hetgeen na de overwinnig van de konservatieven ook niet te verwachten was. Het alternatieve plan kreeg echter veel aan dacht van de milieubeweging en meer in het algemeen van mensen die geinteresseerd zijn in alternatieve technologie, kleinschaligheid, arbeiderszelfbestuur en dergelijke.

Juist omdat Lucas Aerospace zo afwijzend reageerde op het plan,werd de Combine gedwongen tot meer kontakten met deze beweging, hoewel men eigenlijk niet zoveel zag in de alternatieve eilandjes die sommigen willen inrichten. Samen met de North East London Polytechnic werd in 1978 het centrum voor Alternatieve Industriele en TechnologischeSystemen opgericht. Daar wordt informatie verzameld en doorgegeven over de ontwikkeling en toepassing van maatschappelijk nuttige produkten. Ook worden prototypesgemaakt van enkele van de voorstellen uit het Corporate Plan. Cooley onderstreept de propagandistische werking ervan: "Met dat prototype (van een nieuw rails- en wegvoertuig) gaan we het hele land door, om te laten zien hoe het plan werkt. We kunnen de mensen duidelijk aantonen, dat er grote mogelijkheden zijn en dat ze in een kapitalistische marktekonomie niet worden benut".
Cooley is zelf, zoals gezegd, ingenieur. Zoals de meeste vakbondsmensen in Engeland heeft hij een normale betrekking en de vele lezingen die hij houdt in binnen en buitenland gaan ten loste van zijn vakantiedagen. Het bedrijf staat hem bovendien niet meer dan één snipperdag tegelijk toe, zodat hij laatst driemaal in tien dagentijds naar Duitsland moest vliegen. Uit zijn lezingen en geschriften blijkt dat veel van de fundamentele gedachten over technologie en kapitalisme uit Corporate Plan afkomstig zijn van Cooley

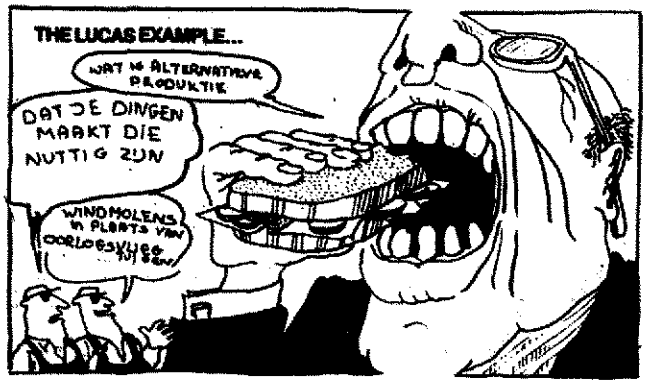

In april verscheen een bundling van artikelen van Mike Cooley onder de titel Architekt or Bee? The Human /technology realationship. Dit boek is binnen kort verktijgbaar bij Van Gennep , Nes 128, Amsterdam
020 247035

ons dus geen verrassing dat buitenlandse bedrijven enkele produkten van ons overnemen. We zijn er bijvoorbeeld heilig van overtuigd dat met de stijging van de energieprijzen onze warmtepomp zeer winstgevend zou zijn, ook volgens de huidige huidige financiële kriteria.. Maar wat nooit winstgevend zal worden is de hele serie medische apparaten die in ons plan zitten. Dat zijn produkten die als diensten beschouwd worden, die worden gemeten naar hun gebruikswaarde eerder dan naar hun ruilwaarde. Ik geloof niet dat de marktekonomie dat probleem kan oplossen.

SCHUIVEN MET GELD

- Hoe reageerde het management van Lucas op het Corporate Plan?

Die reaktie was niet overal de zelfde. In het algemeen heeft het deel van het management dat het industrieel kapitaal vertegenwoordigt, zich positief opgesteld tegenover ons plan. Allereerst omdat de meesten van hen nog steeds het ethos voelen dat ingeniurs van de universiteit mee krijgen: het idee dat je gaat mee helpen problemen op te lossen in de maatschappij, dat je echte dingen gaat maken; dit tegenover het schuiven met geld van de financiële experts. Bovendien zijn deze mensen ook het slachtoffer geworden van de rationalisaties. Als grote bedrijven in Engeland sluiten, vinden de managers vaak moeilijker een baan dan technici als ik. Ik kan overal een baantje vinden, zij niet. Dus tot op zekere hoogte is het ook voor hen een kwestie van zelfbehoud. Velen van hen steunden ons, en een aantal is tegenwoordig zelfs lid van onze bond.

Het niveau van het management dat ons vijandig is tegemoet getreden, is dat van de accountants, de financiele planners dicht bij de topleiding van het bedrijf. Zij maken zich meer zorgen hoe ze met aandelen moeten schuiven, welk bedrijf ze moeten overnemen, of ze nu in Zuid-Korea of in Brazilië moeten investeren. Volgens mij zijn dat ook twee verschillende fases in de ontwikkeling van het kapitalisme. De ene vertegenwoordigt de dynamische fase: feitelijk produkten maken. De andere vertegenwoordigt het rijpere kapitalisme, waar in de produktie van kapitaal belangrijker is geworden dan de produktie van goederen.

- De werknemers van Lucas Aerospace hebben een fantastisch plan op tafel gelegd. Maar ondertussen zitten ze nog steeds in een kapitalistische maatschappij en bij een kapitalistische ondernemer, die hun plannen niet wil uitvoeren.

Ik geloof niet dat de arbeiders plotseling op een morgen wakker zullen worden en zeggen: nu gaan we de maatschappij veranderen. Ik denk dat ze dat alleen zullen doen, als ze zien dat het bestaande systeem niet meer in staat is om te gaan met de toenemende problemen die ze hebben.

Als ze heel duidleijk zien wat de tegenstellingen zijn, en welke alternatieven er open liggen. Ik denk dat de grote waarde van het Corporate Plan is, dat het heel konkreet toont hoe die alternatieven er uit zouden kunnen zien, en wat hun realisatie belemmert.

MANAGEMENT GEEN KUNST

_ Maar dat zou hen ook heel erg kunnen demoraliseren.

Het Plan heeft zeker het bewustzijn verhoogd van zowel de Lucas-arbeiders als van vele anderen. Het is waar dat dat zou kunnen leiden tot teleurstelling en frustratie, en ik geloog ook dat dat enigszins is waar te nemen. Maar aan de andere kant is die frustratie deels gericht tegen het ekonomische stelsel dat versleten is. Het is duidelijk dat niet de vaardigheden van de Lucas-arbeiders verouderd zijn, of de kapaciteiten van al die mensen die wegkwijnen met een WW-uitkering. Het is het ekonomisch systeem dat niet in staat is een positief gebruik te maken van menselijke vaardigheden en kreativiteit, die dat eerder beschouwt als een hinderpaal, iets wat je moet zien kwijt te raken.

zijn er ons altijd van bewust geweest dat we als Lucas-werknemers in ons eentje niets zouden kunnen veranderen. Maar in ieder geval hebben wij een model gegeven van wat er kan worden gedaan. Een model dat konkreet laat zien dat arbeiders in staat zijn zelf iets op te bouwen. Dat ze geen leiding nodig hebben, geen management om te vertellen wat te doen. Een van de Lucas-werknemers zei daarover:"We hebben ontdekt dat management geen kunst is, of vaardigheid, of beroep, maar een bevelstruktuur, een slechte traditie geërfd van het leger en de kerk".
Volgens mij kun je niet praten over medezeggenschap in het bedrijf voor je dat niveau van bewustzijn hebt bereikt.

Al dat gepraat in Duitsland over humanisering van het werk. Dat lukt nooit, tenzij de arbeiders zelf een niveau van bewustzijn hebbenbereikt, waarin ze dat willen opeisen. Het Lucas-model toont één manier om dat niveau te bereiken. En bedenk wel dat we daarbij slechts voortbouwen op plannen die zijn ontworpen in Australië, Italië en ander landen. Er is nu een internationale beweging gaande, die nog groeit in kracht en importantie.

DIT ARTIKEL KOMT UIT

DE GROENE AMSTERDAMMER 9 APRIL

ONZE HARTELIJKE DANK

HIERVOOR

- Wat vindt u van de reaktie tot dusver van de vakbeweging op nieuwe technologische ontwikkelingen?

Ik denk dat de top van de vakbeweging in de meeste westerse landen zich in twee opzichten vergist. Ten eerste schijnen ze te denken dat de problemen waarvoor we nu staan - zoals grote werkloosheid - konjunktureel van aar zijn. Terwijl ze duidelijk struktureel zijn. Er vallen permanent banen weg, en die kunnen onmogelijk in hetzelfde tempo worden vervangen. Dat zal zo blijven. Maar de strategie van veel vakbonden is erop gericht dat het over zal gaan.
Ten tweede is hun beleid gebaseerd op het idee dat we het niveau van produktie en konsumptie nog verder kunnen laten toenemen. En als technoloog geloof ik niet dat dat mogelijk is. Gezien de beperkingen van de beschikbare energie en grondstoffen.
Op dit moment bespeur ik overigens wel een duidelijke verandering van het standpunt van de vakbeweging in west-europa, bij de Duitse DGB bijvoorbeeld. De druk vanuit de lagere niveaus in de vakbeweging is toegenomen door de snelheid waarmee de automatisering heeft toegeslagen. Wat dat betreft voorzie ik nog dramatische veranderingen in de opstelling van de bonden.

DE KWALITEIT VAN HET LEVEN

- U zegt dat u twijfelt aan de mogelijkheid om de produktie uit te breiden. Maar wordt de produktie ook niet uitgebreid als onderdelen van het Corporate Plan gerealiseerd zouden worden.

Nee, integendeel. Een voorbeeld. We hebben een auto ontworpen die 20 jaar in gebruik kan blijven. Als je een hele infrastruktuur op bouwt voor onderhoud en reparaties daaraan, zou je nietalleen energie en grondstoffen sparen, maar je schept ook een heleboel banen in onderhoud en reparatie. Daarbij behoud je bovendien de kostbare diagnostische vaardigheden van de monteur, het rijke soort werk dat nu wordt afgebroken. Dat is het verschil tussen één auto elke 20 jaar, en vijf auto's, één elke vier jaar. Het is dus onjuist om te stellen dat onze materiele levensstandaard onontkoombaar is gebaseerd op verhoging van de produktie.

Als je kijkt naar de kwaliteit van het leven, zelfs gemeten naar materiele normen, kun je volgens ons een heleboel produkten aanhouden die wij nu eenmaal normaal zijn gaan vinden. Mits je die produkten maar op een goede manier ontwerpt, zodat je energie en grondstoffen spaart.

BENDANKBAAR
SANDER KOOISTRA

VOLKSSTEMMING IN ALMELO

Het Twents Energie Komitee heeft in Almelo een volksstemming gehouden over kernenergie. Hiertoe zijn de inwoners van almelo een zestal vragen voorgelegd. De stemming is uitgevoerd door huis aan huis de mensen te vragen of ze het stembiljet met de vragen wilde invullen. Daartoe zijn gedurende 12 dagen iedere avond ruim 30 personen op pad geweest.

In totaal is er bij 18.584 woningenaangebeld (de hele stad Almelo).
Bij een aantal woningen kon om de volgende redenen geen stemming worden uitgevoerd:

- leegstand	370
- buitenlandse families	1000
- leegstaande renovatiewoningen	200
- niet thuis (aantal koopavonden,avond-vierdaagse, pinksteren)	7430
	9000

De mensen die niet thuis waren, zaten volslagen willekeurig door de stad verdeeld, waardoor de mensen die de deur wel open deden een representatief deel van de Almelose bevolking vormden.
In totaal hebben de mensen van het TEK dus bij 9584 deuren gevraagd of men aan een volksstemming wilde deelnemen. Daarop is in 7768 gevallen positief gereageerd. Dit betekent een opkomstpercentage van 80%.
Er is steeds gevraagd of er in huis meerdere stemgerechtigde personen aan de stemming wilden of konden deelnemen. Vaak was dit niet het geval: men was alleenstaand, overige gezinsleden waren niet thuis of men vond één stemming per gezin voldoende. Dit heeft in totaal geresulteerd in 10.238 stemmingen. De uitslag van deze stemming is als volgt:

	JA	NEE	NIET INGEVULD
1. Vindt u dat de overhied en kernindustrie tot nu toe eerlijk zijn geweest in hun voor lichting over kernenergie?	1695 16,5%	7807 76 %	781 7,5 %
2. Vindt u dat kernenergie alleen mag worden gebruikt als het veilig is?	8801 85,5%	1423 9,5 %	59 0,5 %
3Vindt u dat het hele Nederlandse volk moet meebeslissen over de vraag of er met kernenergie wordt doorgegaan?	9198 89,5%	993 9,5 %	101 1 %
4. vindt u dat we hier ook mee moeten kunnen beslissen over de kerninstallaties die vlak over de grens in Duitsland worden gebouwd?	8696 84,5%	1432 14 %	155 1,5 %
5. betekent de huidige situatie voor u dat kernenergie moet worden gestopt?	6878 67 %	2919 28,5%	486 4,5 %
6. Wilt u meedoen aan akties tegen dc gang van zaken met kernenergie?	3671 35,5%	6049 59 %	653 5,5 %

Een aantal konklusies nav. deze volksstemming:
- Wij zijn uitermate tevreden over het hoge percentage gezinnen (80%) dat op de vraag tot deelname aan de volksstemming positief heeft gereageerd.
- Als we vraag 2 met 5 koppelen dan blijkt dat de meerderheid van de mensen op dit moment kernenergie afwijst omdat het (oa.) niet veilig is. Dit verklaart ook voor een groot gedeelte de antwoorden op vraag 1 gezien dat de overheid en kernindustrie steeds hebben doen voorkomen dat kernenergie voldoende veilig zou zijn. De Almelose bevolking blijkt weinig vertrouwen te hebben in de voorlichting die van de zijde van de overheid en kernindustrie is verstrekt. Tijdens het uitvoeren van de stemming viel ons op dat ook een aanzienlijk aantal mensen, die bij de Ultra-Centrifuge fabriek werken, die voorlichting verre van eerlijk vinden.
- De resultaten van vraag 3 betekenen voor ons dat een grootaantal mensen zelf mee wil beslissen over een zo belangrijke zaak als kernenergie en dit niet alleen wil overlaten aan regering en/of parlement. (tijdens de beantwoording liet men vaak blijken de vraag in die zin te interpreteren).
- De beantwoording van vraag 4 betekent dat men duidelijk verontrust is over de plannen die de bondsrepubliek heeft wat betreft kerninstallaties in de grensstreek. Ook betekent het een afkeuring van het handelen van gewestelijke en provinciale overheden die de, toch al schaarse inspraakmogelijkheden tav. de kwestie Ahaus, hebben laten zitten.
- Bij vraag 5 blijkt dat 2/3 van de bevolking van Almelo vindt dat kernenergie moet worden stopgezet.

Bij parlementaire verkiezingen blijken de Almelose verhoudingen aardig overeen te komen met de landelijke verhoudingen. Wij zien verder ook geen redenen waarom de houding van de Almelose bevolking tav. kernenergie sterk zou moeten verschillen van de verhoudingen in de rest van Nederland. Het feit dat in Almelo de UC-fabriek staat en dat men in het verleden het werkgelegenheidsaspekt daarvan sterk heeft benadrukt, zou zelfs eerder kunnen betekenen dat relatief meer Almeloërs pro kernenergie zijn.

Konkluderend betekent dit voor ons dat de overheid bij verdere uitbreiding van het aantal kerninstallaties ingaat tegen de wil van de meerderheid van het Nederlandse volk. Voor ons, als Twents Energie Komitee, is van belang dat, als we verdere akties tegen kernenergie voeren en daarbij de stopzetting van kernenergie eisen, we weten dat we de meerderheid van de bevolking achter ons staat.

EEN PERSBERICHT VAN HET TEK

Sinds 1977 is het aantal tegenstanders van kernenergie onder de nederlandse bevolking sterk toegenomen: van 38 naar 54 procent. Het percentage voorstanders nam iets af, van 27 tot 24 procent. Maar nog altijkd denkt ongeveer 36 procent van de Nederlanders dat 'kernenergie toch onontkoombaar zal zijn". Zo blijkt uit 'n NIPO opiniepeiling verricht in opdracht van de NOS-rubriek Panoramiek. Nog een paar krenten uit het onlangs verschenen rapport: slechts ongeveer een kwart van de geïnterviewden vond de informatievoorziening over energieproblemen onpartijdig en slechts 30 tot 40 procent dacht dat het voldoende informatie kreeg. Driekwart geloofd niet dat er op dit moment werkelijk een tekort aan olie is, maar de helft van de nederlanders houdt wel rekening met het ontstaan van schaarste in de toekomst.

EN NU IS HET AFGELOPEN!

DODEWAARD GÁÁT DICHT!

De samenwerkende gelderse stroomgroepen en energie komitee's stellen voor om in oktober '80 over te gaan tot een openbaar aangekondigde en geörganiseerde terreinbezetting bij de sentrale bij Dodewaard, als er niet wordt ingegaan op een ultimatum dat inhoudt dat alle ketens in de nederlandse atoomketen stil gelegd worden, te beginnen met de Dodewaardsentrale, die voor het einde van september '80 stop gezet moet zijn.

In het bovenstaande artikel wordt een persoonlijke argumentatie voor dat voorstel gegeven. Hoewel het om een persoonlijke argumentatie gaat staan de gelderse groepen in grote lijnen wel achter de inhoud van het artikel.

INLEIDING

Er zijn in het verleden nogal wat verschillende middelen gebruikt om overheid en atoomlobby duidelijk te maken dat we helemaal geen kernenergie willen, dat we een ander energie beleid willen waar we ook nog over mee moeten beslissen. Om even een greep uit het assortiment te doen: petities aanbieden, handtekeningenakties, informatie- en diskussiebijeenkomsten, werken op scholen, vormingssentra en dergelijke, weigeren de Kalkartoeslag te betalen, demonstraties en manifestaties, sit down akties, enzovoort. Een terreinbezetting was daar niet bij.

De reden daarvoor is dat je een aktiemiddel op een bepaaldtijdstip niet zomaar, zonder reden kiest. De volgende faktoren spelen mijns inziens een bepalende rol bij de keuze van een aktievorm. Belangrijk is in de eerste plaats de ernst van de problemen waartegen je protesteert; in het geval van de anti kernenergiebeweging (akb) is het duidelijk dat die problemen levensgroot zijn. Verder speelt de groote van de aktieve akb een beangrijke rol, en uiteraard de simpatie van de bevolking voor de eisen die gesteld worden. Erg belangrijk zijn ook de ervaringen met de reakties van de overheid en de atoomlobby op de protesten en de simpatie van de bevolking daarvoor.
Natuurlijk zijn dit geen zaken die altijd kwa omvang en inhoud onomstotelijk vast te stellen zijn; interpretatie speelt daarbij een belangrijke rol.

De tot nu toe gevoerde akties hebben allemaal ongetwijfeld een aantal goede resultaten gehad: door zelf naar de mensen toe te gaan en door veel publisiteit zijn we in staat geweest meer en meer mensen achter onze eisen te krijgen. Bovendien hebben we de overheid en de atoomlobby laten zien, door de onophoudelijke stroom van aktiviteiten en de massaliteit van veel ervan, dat het ons niet om wat kleine probleempjes gaat.
Maar een ander belangrijk doel, en daar gaat het uiteindelijk om, hebben we nog niet bereikt. Namelijk dat er opgehouden wordt met kernenergie, dat er een demokraties en miljeuvriendelijk energiebeleid komt waar we over mee kunnen beslissen.

Aan de hand van de bovengenoemde overwegingen die een rol spelen bij het kiezen van een aktievorm, zal ik ingaan op een aantal gebruikte aktievormen en op de resultaten die ermee geboekt werden. Voor dat doel heb ik gekozen voor de boykot van de Kalkartoeslag en de vreedzame demonstraties. Daarna zal ik proberen te verduidelijken dat we van de staat weinig te verwachten hebben zolang de konkurrentiepositie van het bedrijfsleven boven de belangen van de bevolking gaat in het ekonomies beleid. Aansluitend daarop ga ik in op de keuze voor direkte aktie, met inzet van je eigen lijf. De BAN-akties komen aan de orde, daarna de keuze voor het voorstel van de gelderse groepen en een aantal zaken die daar verband mee houden.

BOYKOT KALKARHEFFING

De tweede kamer nam in '73 de Wet Financiering Snelle Kweekreaktor aan, die inhield dat iedereen een extra toeslag van 3% op de elektrisiteitsrekening moest betalen. Met onder andere dat geld zou de snelle kweker bij Kalkar ontwikkeld worden.
Ondanks het feit dat er van een akb nauwelijks sprake was, bleek het toch mogelijk dat zo'n 3000 huishoudens die toeslag weigerden te betalen en dat zo'n 70 gemeenten protesteerden tegen de plannen met de kweekreaktor. Door middel van informatiebijeenkomsten, folders en

dergelijke werd er bekendheid aan de bezwaren tegen de toeslag, tegen de kweker en tegen kernenergie in het algemeen gegeven. Ook de pers besteedde veel aandacht aan de protesten, zeker nadat een rechtbank het afsluiten van de elektrisiteit bij een aantal mensen die weigerden goedkeurde. Een NIPO-enquete van augustus '74 wees uit dat meer dan 50% van de bevolking tegen de bouw van de kweekreaktor was.
De overheid en de atoomlobby negeerden de protesten en de steun van de bevolking daarvoor volkomen. De regering vaardigde een zogenaamd ontheffingsbesluit uit, dat inhield dat iedereen de toeslag wel moest betalen, maar dat het geld van mensen met bezwaren tegen kernenergie aan de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen zou worden besteed. Omdat er onenigheid ontstond over de vraag of dit nu wel of niet een goede oplossing was, werd de aktie gebroken. De elektrisiteitsbedrijven lieten op kosten van de belastingbetalers zo'n 4,5 miljoen pro-Kalkarbrosjures over het land verspreiden. Om vervolgens gewoon verder te gaan met de kernenergieplannen.

VREEDZAME DEMONSTRATIES

Er zijn ook heel wat manifestaties en demonstraties geweest om onze eisen kracht bij te zetten. Aan een aantal van die demonstraties deden enkele tientallen duizenden mensen mee, hetgeen al aan geeft hoe groot de aktieve akb is. Ook de simpatie van de rest van de bevolking bleek bijzonder groot. Zeker na de ramp bij Harrisburg steeg de angst voor kernenergie, hoewel van offisjele zijde steeds geprobeerd werd het te doen voorkomen alsof er helemaal niet zo'n akuut gevaar was. Zo werd van de sentrale bij Borssele gezegd, dat hoewel die van presies hetzelfde tiepe is als de sentrale bij Harrisburg, deze écht helemaal ongevaarlijk was.
Het was dan ook niet verwonderlijk dat de demonstratie bij de Borsselesentrale de enige grote demonstratie was waar een grote groep mensen zich niet helemaal 'vreedzaam' opstelde.
Hoe dan ook, enquetes wezen uit dat zo'n 60% van de nederlandse bevolking geen kernenergie wilde en dat men een ander energiebeleid wilde.

Zoals al gezegd hadden de meeste demonstraties een vreedzaam karakter; uitzondering hierop was de Kalkardemonstratie van '77, die een grimmig karakter had vanwege het overdreven machtsvertoon van de duitse politie. Verder waren de meeste demonstraties ook nog erg ludiek en misschien wat speels: mensen met beschilderde gezichten, ballonnen, enzovoort.
De reden hiervoor was dat vrijwel iedereen er van overtuigd was dat dat de manier was om op dat moment je eisen te stellen en je onvrede over de gang van zaken te uiten.
Erg bepalend voor dat standpunt waren een aantal ontwikkelingen in west duitland. Grote groepen zagen zich daar genoodzaakt door middel van bouwterreinbezettingen het duitse atoomprogramma stil te leggen.Omdat de west duitse staat op geen enkele manier tegemoet kwam aan

hun eisen besloten ze hun recht in eigen handen te nemen. De duitse staat reageerde hierop met de massale en botte inzet van de politie, die de demonstranten te lijf ging met middelen als elektriese knuppels, braakgas, chemiese pistolen, etcetera. Er zijn bij dergelijke akties dan ook erg veel gewonden gevallen aan de kant van de demonstranten. Verder zette de duitse staat een psychologiese klopjacht in op iedereen die bezwaren had tegen kernenergie. Deze manier van reageren paste presies in de handelswijze van de staat in die periode; na de verwikkelingen rond de RAF werd vrijwel iedereen, die zich ook maar enigermate krities opstelde ten opzichte van het beleid van de duitse overheid de mond gesnoerd.
De nieuwsmedia, met de Springerpers (Bildzeitung) voorop, schilderde mensen die tegen kernenergie waren, af als terroristen, kriminele en staatsgevaarlijke elementen. Er kwamen grondwetswijzigingen die het mogelijk maakten dat mensen op grond van het doen van een enkele uitspraak of het lid zijn van een bepaalde organisatie uit te sluiten van bepaalde beroepen of zelf om hen te arresteren. Mensen die bij pogingen

om een bouwterreinbezetting gearresteerd werden kregen prosses, die verdacht veel leken op de bekende terroristenprosessen. En zo werd het in de pers dan ook veelvuldig gepresenteerd. Deze mensen kregen erg hoge boetes en zware gevangenisstraffen.

Deze afschrikwekkende reaktie, met in het achterhoofd ook nog de veldslag bij het franse Malville waarbij vele gewonden en zelfs een dode vielen, heeft natuurlijk een sterke terug werking gehad op de duitse kritiese beweging, inklusief de akb. Ook op de nederlandse akb hebben deze ontwikkelingen hun weerslag gehad. Behalve deze ervaringen van 'buitenaf' hebben we zelf de angst aanjagende en bedreigende sfeer in de bondsrepubliek meegemaakt: in '77 demonstreerden mensen uit zowel duitsland als nederland op een vreedzame manier tegen kernenergie, terwijl de duitse politie namens de staat en de stoomlobby lieten zien dat atoomenergie er wat hun betreft inderdaad met alle geweld zal komen. We werden gekonfronteerd met een stukje atoomstaat: de politie registreerde iedereen (paspoorten registreren, fotograferen en filmen), foeljeerde veel mensen, enzovoort. Er stonden langs de demonstratieroute zo ongeveer 5 zwaar bewapende agenten op elke vierkante meter.

Hoewel de nederlandse akb verdeeld was over de vraag of het nu wel of niet zinvol dan wel opportuun was de eisen aan het parlement te stellen en hen daar ook op af te stellen, twijfelde vrijwel niemand eraan dat we ons zo vreedzaam mogelijk moesten opstellen. We moesten onze mening zo duidelijk mogelijk kunnen maken en vermijden dat we gekriminaliseerd zouden kunnen worden. Een (bouw)terreinbezetting werd in ons land dan ook nauwelijks serieus overwogen, en dat was gezien de situatie ook niet zo verwonderlijk.

We kunnen nu rustig konkluderen dat de massale demonstraties, die van onze zijde steeds vreedzaam waren positief overgekomen zijn bij de nederlandse bevolking. Onze protesten en onze eisen zijn vaak goed overgekomen, zij het dat met name na de ramp bij Harrisburg via de pers alleen op de gevaren voor het lichaam gewezen werd en gevaren als de politiestaat verzwegen werden. Ook ónze inzet voor een vreedzame oplossing is grotendeels goed overgekomen; in nederland bestaat niet het klimaat, waarin mensen die bezwaren hebben tegen kernenergie als staatsgevaarlijk en krimineel worden gezien, over het algemeen genomen tenminste. En, niet te vergeten, deze akties hebben ook een groot aantal mensen betrokken bij de aktieve akb.

Teleurstellend was wederom de reaktie van de overheid en de atoomlobby. Ondanks alle protesten en ondanks alle steun daarvoor, ging men rustig met de plannen voort.
De U.C. kreeg toestemming om verder uit te breiden, het noorden van het land zou toch opgezadeld worden met het radio aktieve afval, links en rechts werden nog de 'nodige' vergunningen uitgedeeld en er werden nog wat vaten radio aktief afval in zee geworpen.
Omdat de protesten nu toch wel massaal waren en niet meer zonder meer aan de kant te schuiven waren hebben er uiteindelijk toe geleid dat de drie, erbij te bouwen 1000 megawatt kernsentrales
Omdat de protesten nu toch wel massaal waren en ook niet meer zo eenvoudig weg te praten waren, is de regering met een schijnoplossing gekomen: de (grede) Maatschappelijke Diskussie over de toepassing van kernenergie voor de elektrisiteitsopwekking in nederland.
Bij het bekijken van dat voorstel bleek al snel dat het daar helemaal niet om ging. Het ging meer om een truuk om de bevolking én het gevoel te geven om meegepraat te hebben én om doodgewoon toch door te kunnen gaan met het atoomprogramma.
Zo staan de bestaande kernfabrieken niet ter diskussie, zou er begonnen moeten worden met de proefboringen en zouden de energieplannen

van de regering als uitganspunt moeten dienen voor de 'dikussie'. Er is van een eerlijke diskussie geen sprake omdat in die plannen elke weg naar de ontwikkeling en de toepassing van alternatieve energiebronnen sistematies afgesloten wordt; er wordt rechtstreeks op grote kolensentrales en grote kernsentrales afgestevend.

Het was dan ook niet zo verwonderlijk dat het regende van de protesten tegen dat voorstel. Bij een aantal groepen, onder andere bij ons gaven de pinksteraktiesin '79 al een sterk onbevredigend gevoel. Je kon hoog en laag springen, kilometers lang demonstreren, er gebeurt gewoon geen donder!
Het inzicht dat de besluitvorming met betrekking tot het ekonomies beleid, en daar is het energiebeleid een voorwaarde voor, niet op het Binnenhof bepaald werd, werd belangrijker in onze diskussies over aktievormen.

"ONZE" KONKURRENTIEPOSITIE EN WIJ

De atoomlobby, met name de SEP en bedrijven als RSV, VMF, Shell en Phillips, hebben zo'n doorslaggevende invloed op de parlementaire besluitvorming over (kern)energie, dat de parlementariërs en laat staan de bevolking vrijwel niets in te brengen hebben. De besluitvorming vindt grotendeels plaats op de internationale markt en in de direktiekamers van (multinationale) bedrijven.

De staat beschermt het partikuliere eigendom en de beschikkingsmacht daarover. Dat hoeft natuurlijk helemaal geen problemen te geven en dat doet het in een aantal gevallen dan ook niet. Problematies wordt het pas als je voor wat betreft bepaalde zaken, die in levensbehoeften voorzien afhankelijk bent van anderen. En problematies wordt het al helemaal wanneer er een groot aantal van die middelen in een paar handen gekonsentreerd zijn. Dan is daar ook macht gekonsentreerd en kan er misbruik van die situatie gemaakt worden. Dat dat ook werkelijk gebeurt kan iedereen om zich heen zien. Woningen laat men leeg staan terwijl er een nijpende woningnood is. De huren en de prijzen van woningen zijn vaak onbetaalbaar. Bedrijven sluiten van de ene op de andere dag, waardoor mensen zonder werk komen te zitten en ook nog moeten interen op hun inkomsten. Fabrieken vervuilen het miljeu terwijl het duidelijk anders kan. Bedrijven dumpen levensgevaarlijk chemies afval waar het hun uitkomt, en later worden daar dan weer wat woonwijken op gebouwd. En de overheidlaat kernsentrales neerzetten, waarmee dan het recht op vrijheid en het recht om te leven bedreigd wordt.

Het sosiaal-ekonomies beleid van de overheid is afgestemd op het verbeteren van de (inter)-nationale konkurrentiepositie van het nederlandse bedrijfsleven. Langs die weg moet dan ook de sosiaal-ekonomiese situatie van de bevolking verbeterd worden. Ongetwijfeld zijn we er op die manier in bepaalde opzichten ook inderdaad op vooruit gegaan.
Maar de keerzijde van de medalje, waarvan er hierboven een aantal voorbeelden gegeven zijn, hoort onvermijdelijk bij de spelregels van dat konkurrerende bedrijfsleven. En die keerzijde leidt uiteindelijk tot de totale vernietiging van het leven, verandert de welvaartstaat in een uitvaartstaat.
De verbetering van die konkurrentiepositie werkt namelijk via allerlei kostenbesparende en opbrengsverhogende maatregelen. En als de overheid strenge regels zou voorschrijven met betrekking tot de leegstand en de spekulatie zou de woning markt voor veel ondernemers en spekulanten oninteressant worden. Dat met dergelijke maatregelen de woningnood opgelost kan worden komt dan dus maar op de tweede plaats. Wanneer de overheid strenge voorschriften zou opstellen voor allerlei zuiveringsinstallaties, de verwerking van gevaarlijke afvalstoffen en dergelijke betekent dat voor de betreffende bedrijven dat ze daar geld aan moeten besteden. In een aantal gevallen betekend dat ook dat die bedrijven minder snel kunnen produseren. Dat betekend dan dat bedrijven die niet volgens die strikte voorschriften hoeven te werken goedkoper en sneller kunnen leveren en dus die

andere bedrijven wegkonkurreren. Dat je met die voorschriften kunt voorkomen dat de wereld niet binnen de kortste keren naar de knoppen gaat komt wederom op de tweede plaats.
Technologiën, waarvan bekend is dat ze gevaarlijk zijn en waarvan vaak de gevolgen voor de samenleving niet bekend zijn, worden tóch ingevoerd. Want als bedrijf x het niet doet, doet bedrijf y het wel en dan komt een bepaald marktaandeel in gevaar.
Met de ontwikkeling en toepassing van atoomenergie is de zaak niet veel anders. Toen men ermee begon wíst men van de grote gevaren die menselijke en techniese fouten opleveren, men wist dat er geen oplossing was voor de verwerking en opslag van radio aktief afval en men wist van de gevaren voor de bewegingsvrijheid van de bevolking. Desondanks is men ermee begonnen en desondanks gaat men ermee door.
De reden is dat het nederlandse bedrijfsleven mee moet kunnen dingen naar de vette orders voor allerlei nukleaire installaties en dat verwacht werd dat het om een goedkope vorm van energieopwekking ging. Dat betekent voor de atoomindustrie hoge winsten en voor het overige bedrijfsleven een kostenbesparing, die ook hogere opbrengsten oplevert. Deze en soortgelijke argumenten zijn de drijfveren geweest voor de atoomlobby en de overheid om door te gaan.
En hoewel de nederlandse industrie haar kansen op een aandeel in de atoommarkt al lang kan vergeten en gebleken is dat atoomenergie juist erg duur is, blijft men ermee door gaan. Wanneer een dergelijke ontwikkeling eenmaal in gang is gezet is zij nog maar moeilijk te stoppen.
De schaarste van de fossiele brandstoffen is op moment nog niet akuut, maar dat zal over een poosje wel veranderen als aan de enorme verspilling geen einde wordt gemaakt.
Want voor de garantie van de stijgende winsten is ook ekonomiese groei nodig, en daar is ook een stijging van het energieverbruik in het bedrijfsleven voor nodig. En als we ons aan de haren die ekonomiese groei in laten sleuren moeten wij ook meer energie gaan verbruiken.
Het beste komt het de industrie uit wanneer er grote kern- en kolensentrales gebouwd worden. De overheid vertaalt dit naar 'ekonomiese noodzaak' en 'garantie voor de stijgende welvaart' etcetera en is vervolgens bereid die dan ook te bouwen.
Het gebruik van alternatieve energiebronnen hoeft niet persé buiten deze werkwijze te passen, maar daar zat waarschijnlijk te weinig brood in voor het bedrijfsleven. Pas kort geleden is men daar mee begonnen, zij het op weinig opzienbarende schaal.

De parlementaire demokratie is ook gedwongen zich binnen de grenzen, die deze uit de hand gelopen ekonomie te bewegen. Zelfs als er een aantal politieke partijen zijn die voor stillegging van het atoomprogramma zijn, wil dat niet zeggen dat dat dan ook één, twee, drie gebeurt.
Volledige informatie is vaak voor parlementariërs moeilijk te krijgen, laat staan voor de bevolking. De belanghebbende industrie, die in meerderheid via allerlei kommissies en raden vertegenwoordigd zijn, zullen er bovendien wel voor zorgen dat er voor hen gunstige adviezen gegeven worden. Voordat dat atoomprogramma afgebouwd wordt moeten zij eerst minstens even waardevolle alternatieven hebben.
Van demokratie kan bij een dergelijke gang van zaken geen sprake zijn, want dat kost alleen maar tijd en geld. En dat mag nu juist niet!

KERMENERGIE

Verder legt de partijpolitiek nog een aantal beperkingen aan de besluitvorming op. Zo moet er rekening gehouden worden met andersdenkende (mogelijke) koalitiepartners. Standpunten, die partijkongressen ingenomen hebben doen er af en toe een aantal verkiezingen over voordat de kamerfrakties ze inbrengen en verdedigen.
Dan wordt er gesteld dat zij zich gebonden voelen aan een andersluidend verkiezingsprogramma.
Bij de verkiezingen worden de mooiste leuzen en voornemens gepresenteerd, worden er grote pasfoto's van de lijsttrekkers geplakt, enzovoort. Het lijkt dan allemaal verdacht veel op de sterreklame: stem op mij, dan maak ik je blij. Een voordeel daarbij is dan wel dan ze voor het eerst sinds de vorige verkiezingen begrijpelijk praten.
Maar van het gros van die mooie leuzen en voornemens komt maar bar weinig terecht. En dat is ook niet zo verwonderlijk, want zoals gezegd worden een aantal belangrijke voorwaarden en uitgangspunten niet op het Binnenhof gemaakt.

STRIJD VOOR DE TOEKOMST

Duidelijk zal ondertussen zijn dat we niet alléén tegen kernenergie vechten. Hoewel het natuurlijk voor ons een hele opluchting zal zijn wanneer het atoomprogramma stil gelegd wordt, hebben we dan ons doel nog maar gedeeltelijk bereikt. Onze strijd is er een voor een demokratiese en veilige samenleving en tegen een samenleving waar niets boven winsten mag gaan.
De toepassing van kernenergie is van een in ieder geval potentiële autoritaire, meedogenloze maatschappij zowel een symptoom als een gevolg. Dat autoritaire kan heel duidelijk zijn, zoals in landen als brazilië en de sovjet unie, maar het kan ook meer verborgen zijn zoals in nederland. De ontwikkelingen rond kernenergie maken dat wel duidelijk: in bijvoorbeeld brazilië en de sovjet unie mag je helemaal geen opmerkingen maken over het gevoerde beleid, anders wordt je opgesloten, in een land als de bondsrepubliek mag je wel vanalles vinden en zeggen, alleen wordt je voor terrorist uitgemaakt en krijg je moeilijk een baan, en in nederland mag je allerlei kritiek hebben, maar meebeslissen mag je niet. Van demokratie is geen sprake.
En de huidige energiesektor is een van de pilaren die de zaak overeind houdt. Met de strijd tegen kernenergie, die op zich al een gevaar is voor leven en veiligheid, vechten we ook tegen de maatschappij waarin het toegepast kan worden. Het is een strijd voor een veilige en demokratiese toekomst!

DIREKTE AKTIE (BAN)

Al met al zijn we gaan nadenken over middelen, waarmee we op korte termijn het atoomprogramma stil konden leggen. Omdat we er geen vertrouwen meer in hadden dat overheid en atoomlobby

hun gezond verstand gingen gebruiken, moesten dat middelen zijn waarbij we met de inzet van ons eigen lijf de stopzetting af konden dwingen.
Wij waren niet de enige die vonden dat de tijd gekomen was voor direktere vormen van aktie; ook anderen gingen daar mee bezig.
Na de teleurstellende besluiten in de tweede kamer over de uitbreiding van de UC bij Almelo is er een groep mensen direkte akties bij allerlei atoomfabrieken gaan uitvoeren op basis van totale geweldloosheid. Deze groep noemt zich Breek de Atoomketen Nederland (BAN).
Die totale geweldloosheid komt er in de praktijk op neer, dat er geen verzet geboden wordt als de politie je wegsleept of wegslaat en ook dat gebouwen en hekken ongemoeid gelaten worden. Er werden mensen vastgeketend aan hekken en er werden blokade's van mensen gevormd om te voorkomen dat er doorgewerkt werd.
Uiteindelijk zijn de resultaten die op die manier geboekt werden dezelfde als die we met de demonstraties boekten: je krijgt veel publisiteit en je kunt de akb zo verbreden.

BAN BIJ DE UC

Maar als je doel is het atoomprogramma stil te leggen, en dat is het doel van de BAN-akties, dan levert het niet veel op. Je kunt met de beste wil van de wereld niet verwachten dat ze opeens gaan zeggen "okee, nu stoppen we er mee" als je daar gaat zitten en je laat je na een poosje weer wegslepen og wegslaan.
Ook wordt door heel nadrukkelijk prinsipjeel voor totale geweldloosheid te kiezen, de diskussie naar de geweldvraag verlegd. Dat is verkeerd, want je aktievorm is een middel om een doel te bereiken. En als een middel niet (meer) blijkt te werken in de zin dat het resultaten opbrengt, kies je een ander middel.

Natuurlijk is het ieders goed recht om je eigen grenzen te stellen aan de aktiviteiten, waaraan je meedoet of waar je achter staat. Maar het gaat te ver om een bepaalde metode, in dit geval totaal geweldloos verzet, als enige toelaatbare vorm van direkte aktie te promoveren. Tenslotte moeten wij niet inelkaar geslagen worden omdat we opkomen voor onze rechten. De overheid moet het atoomprogramma niet beschermen tegen de bevolking, maar juist andersom!

VOORSTEL TOT EEN OPENBARE TERREINBEZETTING

De konklusie die de gelderse groepen uit het bovenstaande getrokken hebben is tweërlei, namelijk ten eerste dat je door middel van dergelijke akties het atoomprogramma niet stil gelegd krijgt en ten tweede dat de diskussie over het wel of niet toepassen van (totale) geweldloosheid de diskussie
heid de diskussie over de werkelijke problemen gaat overheersen en de aandacht daarvoor in de weg staat.
Uit de diskussies, die binnen de gelderse stroomgroepen en energie komitee's gevoerd zijn is, om daar verandering in te krijgen, het volgende voorstel gekomen:

- we stellen een ultimatum, dat inhoudt dat er begonnen wordt met de afbouw van het nederlandse atoomprogramma, te beginnen met de Dodewaardsentrale, die voor eind september '80 stp gezet moet zijn;
- wordt daar niet op ingegaan, dan zullen we over gaan tot een openbaar aangekondigde en openbaar geörganiseerde bezetting van het terrein rond de Dodewaardsentrale.

We hebben, zoals al gezegd, niet voor het terrein rond die sentrale gekozen omdat we alleen die dicht willen hebben; naast de argumenten die in de artikelen voorin de brosjure genoemd worden, geldt voor ons dat die sentrale bij ons

in de buurt staat en dat die daarmee een directe bedreiging voor ons vormt.

VOLLEDIGE OPENBAARHEID

De reden om voor te stellen een dergelijke aktie in alle openheid aan te kondigen en te organiseren is heel simpel: wij staan voor een rechtvaardige zaak.
We moeten zoiets ook persé in alle openheid aankondigen en organiseren, omdat we daarmee kunnen bewijzen dat we niet in het geheim allerlei linke sabotagedaden aan het voorbereiden zijn. Linke dingen moeten we sowieso niet doen. Wij hoeven en willen niet, zoals de atoomlobby, stiekum in het donker allerlei gevaarlijks uit te broeden.
Alleen dit voorstel lokt waarschijnlijk al een stroom van geruchten uit; hoewel je dat natuurlijk nooit helemaal in de hand kunt houden moeten we wel zelf zoveel mogelijk tegenwicht bieden. En door alles in het openbaar te doen kun je allerlei geruchten en aantijgingen weerleggen.
Door zo'n aktie openbaar aan te kondigen en te organiseren maak je het verder voor iedereen mogelijk om mee te praten en mee te doen. Want betrokkenheid en demokratie bestaan alleen wanneer je zelf mee kunt praten en mee kunt beslissen over iets waar je achter staat of waar je zelfs aan mee wilt doen.
Deze opvatting van demokratie en betrokkenheid betekend voor ons ook dat we bij de voorbereiding en bij het eventueel uitvoeren van de aktie voor iedereen, die achter de doelstellingen daarvan staat, de mogelijkheden willen zien om mee te praten en mee te beslissen. Dat betekent ook we, zeker bij het uitvoeren van de aktie, die dingen moeten doen waar de meeste overeenstemming over bestaat. Er moeten geen 'kommandanten' zijn, maar ook geen mensen die dingen uithalen die de meeste mensen niet zien zitten en die hen ook nog eens in gevaar brengen.

OVER DE RISIKO'S

Een belangrijke vraag die zich bij een dergelijk voorstel opdringt is of je niet enorme risiko's loopt, en ook andere mensen daarmee opzadelt, door een terrein bezetting bij een kernsentrale uit te voeren. Ik zal het hier alleen nog maar over de gevaren van een draaiende sentrale bij de voorgestelde aktie.
Op de eerste plaats stellen we niet voor niets voor eerst een ultimatum te stellen, om daarmee de overheid en de atoomlobby alsnog in de gelegenheid te stellen bij zinnen te komen.
Wij willen liever niet naar een kernsentrale!
Maar als er niet op dat ultimatum ingegaan

wordt vindt ik dat we wel móeten.
En wij weten donders goed dat een draaiende sentrale, net zo goed als een stilgelegde trouwens, bloedlink is. Daarom is het voorstel ook niet om de kernsentrale zelf en de opslagruimtes te bezetten, maar om het terrein daaromheen te bezetten. Op die manier kunnen we het personeel en de materialen, die nodig zijn voor het doordraaien van de sentrale tegenhouden.
Alles wat nodig is voor de veilige afbouw moet wel doorgelaten worden. Op die manier zijn de risiko's, die een aktie bij een kernsentrale met zich mee brengen, tot een minimum te beperken.
Over andere risiko's, zoals een eventuele konfrontatie met een politiemacht en de gevolgen daarvan, wil ik hieronder uitgebreider mijn standpunt weergeven.

Een probleem dat zich bij een dergelijke aktie kan voordoen is de inzet van grote aantallen Mobiele Eenheden met het nodige materieel.
Voorop moet bij ons staan dat we absoluut geen knokpartij met M.E.ers of met wie dan ook willen; wat wij willen is een veilige toekomst waar we over mee kunnen beslissen. En daar hoort kernenergie niet bij. Maar daar hoort ook geen politie bij die zich zonder diskussie als vechtrobotten laat inzetten om belangen, die de hunne en die van de rest van de bevolking niet zijn, te verdedigen. Haar taak is onder andere de bevolkirg te beschermen. Het is daarom logies dat de politie diegenen die kernenergiesentrales laten bouwen aanpakt en niet diegenen die door hun strijd tegen kernenergie zichzelf en de rest van de bevolking proberen te beschermen!

De afgelopen tijd is de M.E. regelmatig ingezet. Het is daarbij vaak tot een harde en bloedige vechtpartij uitgelopen die het stadsbeeld voor een groot gedeelte bepaalde.
Aan de hand van het bekende voorbeeld van het kraken wil ik duidelijk maken hoe ik tegen dit probleem aankijk.
Er was en is in nederland een nijpende woningnood, terwijl er tegelijker tijd een enorme leegstand is die grotendeels in stand gehouden wordt om de prijzen en huren, en daarmee de winsten op te drijven. Als je jarenlang in een krot woont, of zelfs zonder woonruimte zit, je al jarenlang op de een of andere wachtlijst staat en je alleen voor te veel geld kunt wonen is dat een reëel probleem. En als de geeigende instanties aan die problemen niets doen, is het niet verwonderlijk dat je een leegstaand pand gaat kraken. Wanneer je dan uit dat pand gehaald wordt door de politie of door een knokploeg, en dat gebeurt in de loop der tijd een heleboel mensen zonder dat ze zich daartegen verzetten, den verander je niets meer. Zelfs niet meer aan je eigen woonproblemen.
De enige oplossingen' die voor de problemen geboden worden zijn oplossingen voor diegenen die belang hebben bij leegstand: de spekulanten, die lak hebben aan problemen van mensen.
Wanneer de politie, met inzet van alle middelen de spekulanten beschermt tegen de bevolking, in plaats van andersom dan zorg je ervoor dat ze je er niet zo één, twee, drie uit kunnen halen. Niet omdat je wilt vechten, maar omdat je wil blijven wonen en omdat je betaalbare woningen voor iedereen wil .
Dáárom worden veel kraakpanden gebarrikadeerd en ook dáárom worden kraakpanden verdedigd.

Ik heb al duidelijk gemaakt waarom we nu met het voorstel om een terreinbezetting openbaar aan te kondigen en openbaar te organiseren. Het doel is ook hier persé niet een kloppartij of geweld uitlokken. We hebben op allerlei manieren geprobeerd voor onzelf en voor ons nageslacht een veilige en demokratisse toekomst

te garanderen. We zijn telkens aan de kant gegaan als de politie ingreep of zelfs maar dreigde dat te doen. En zoals al duidelijk gemaakt hebben we daar tot nog toe weinig tot niets mee bereikt. En met we bedoel ik niet alleen die mensen, die aan allerlei aktiviteiten meegedaan hebben, maar óók die meerderheid van de bevolking die zich achter onze eisen stellen.
De situatie is zo langzamerhand zo uitzichtsloos geworden dat we ons anders moeten gaan opstellen. We kunnen ons niet meer permitteren om weg te gaan als dat ons bevolen wordt. En we kunnen ons het ook niet meer permitteren voor de M.E. aan de kant te gaan. Niet omdat we M.E.ers willen slaan, maar omdat zij op dat moment de atoomlobby tegen de bevolking beschermt, tegen de belangen van de bevolking schermen. De M.E. laat zich in zo'n geval zonder meer in zetten voor de belangen van de atoomlobby, die blijkbaar zelf het lef niet heeft om die zelf te verdedigen.

Opvallend is dat na een aantal harde konfrontaties tussen met name krakers en kraaksters de diskussie over het gebruikte geweld gaan en dat aan de problemen waar het uiteindelijk om te doen is (woningnood, leegstand en spekulatie) voorbij gegaan wordt.
Aan de ene kant is dat natuurlijk te wijten aan de eskalatie van geweld, waarbij datgene waar het over gaat voor een groot gedeelte uit het oog verloren wordt of waarbij de middelen het uiteindelijke doel niet meer heiligen. Of dat doen op een onduidelijke en makkelijk manipuleerbare manier.
Een duidelijk voorbeeld daarvan zijn de rellen op Woninginnedag, 30 april '80, in Amsterdam. Wat begon met het kraken van wat panden in de Kinkerbuurt en met het onbeheerste optreden van de nerveuze M.E. eindigde met grootscheepse rellen door de hele stad heen. Iedereen deed om een eigen reden mee. En het feit dat het op die manier mogelijk werd iedereen als rellentreppers af te schilderen werd dan ook grif misbruikt.
En daarmee zijn we op de belangrijkste reden voor de sentrale aandacht voor de geweldsdiskussie gekomen. De aandacht wordt voor een belangrijk deel bewust op die geweldsvraag gericht en niet op de werkelijke problemen.
Het is erg makkelijk om te zeggen dat die bewuste rellenduidelijk maken hoe ondemokraties, ja zelfs terroristies sommige mensen en groepen wel zijn. Natuurlijk hebben mensen, en met name jongeren,meegedaan ook bij voetbal wedstrijden 'rotzooi treppen' diemisschienmeeknokten omdat er daar geknokt werd. Maar het is buitengewoon tekenend dat alle argumenten om er te zijn alleen maar verwoord worden als herrie willen treppen, willen knokken om het knokken.

Niemand wordt geboren om rellen te trappen en er wordt niemand geboren om alleen maar stenen te gooien. Het is wat er met je gebeurt en wat er er om je heen gebeurt dat je tot dergelijke dingen aanzet. Ik weet dat het erg mooi klinkt als ik zoiets zeg, maar het gaat er niet om of je nou wel of niet in staat bent om ter plaatse je eigen problemen en onrusgevoelens duidelijk te maken. Waar het om gaat is dat die er gewoon zijn en dat daar geen rekening mee wordt gehouden. Dát je geen woonruimte vindt die betaalbaar is, dát er geen werk voor je is, dát je over belangrijke zaken niet mee mag praten, laat staan mee beslissen.

En daar wordt niets aan gedaan; in plaats daarvan worden de rellen gebruikt om de volmachten van politie en justitie uit te breiden.
De stemmen die bij de politie en in regeringskringen opgaan om daartoe te komen zijn naar mijn mening verderfelijk en gaan volkomen aan de werkelijke problemen voorbij. Er moeten geen maatregelen voor getroffen worden waardoor de politie als winnaar uit de slag kan komen en er moeten geen maatregelen komen waarmee de bevolking beter onder kontrole te houden is.
Er moet ervoor gezorgd worden dat de mensen de straat niet meer op hoeven voor hun rechten en niet dat ze de straat niet meer op kunnen!

Gelukkig gaan er ook binnen de politie stemmen op die erop neer komen dat de massale inzet van zwaar bewapende M.E.ers bij ontruimingen en demonstraties verkeerd is.

Ook daar wordt ingezien dat dat de problemen alleen maar groter maakt. Een aantal agenten weigert zich zonder verdere diskussie in te laten zetten om het bestaan van allerlei wantoestanden te beschermen.
Wantoestanden die agenten net zo hard raken als de rest van de bevolking.
De diskussie over die maatschappelijk problemen moet ook door politiemensen gevoerd worden, dat is hun goed recht als medeburger. Evenzogoed is het hun recht te weigeren zich te laten inzetten

voor de bescherming van woningnood en spekulatie van werkeloosheid, van kernwapens en ook van kernenergie.
Dat die diskussie ook goede resultaten kan hebben, is al een aantal keren aangetoond. Zo hebben bijvoorbeeld in groningen agenten geweigerd om op te treden tegen demonstranten die voorbereidingen voor de proefboringen verhinderden.
Ik stel dan ook voor dat als agenten bij een dergelijke situatie dan toch in aktie willen komen, ze een snipperdag nemen (staken mogen ze niet!) en aan de zijde van de demonstranten gaan staan.

GEEN WANHOOPSVOORSTEL

Het voorstel van de gelderse groepen is beslist geen wanhoopsvoorstel in die zin, dat we in uiterste nood naar de hardste middelen willen grijpen. Hoewel al eerder is opgemerkt dat we ons door de houding van de overheid en de atoomlobby gedwongen voelen een dergelijk middel serieus te overwegen, stellen we ons juist ten doel zo beheerst en zo

weloverwogen mogelijk met dat middel om te gaan.
Verder is het ook persé niet zo, dat we een dergelijk middel in de toekomst als enige toepasbare aktievorm willen zien. Integendeel we zullen blijven doorgaan met het geven van informatie over de gevaren van kernenergie, over alternatieve energiebronnen, over het energiebeleid en dergelijke, we zullen de diskussies daarover blijven aangaan met wie dat maar wil, we zullen ons op allerlei manieren blijven verzetten tegen kernenergie en ook daar zullen we over blijven praten met iedereen die dat maar wil.
Kortom, we blijven net zo hard door blijven gaan als voorheen!

Een andere vraag die hiermee te maken heeft is of het met een dergelijk voorstel wél lukt om het kernenergieprogramma stil te leggen. Al eerder werd van de BAN-akties gezegd dat het op die manier niet lukt. Dat is uiteraard geen verwijt aan de BAN; de eisen die de Ban stelt zijn gewoon terecht en de Banmensen hebben natuurlijk het volste recht om die op hun manier kracht bij te zetten.
Het inzicht dat de stopzetting met inzet van eigen lijf zal moeten gebeuren is ook het onze; alleen de manier waarop de mensen zich opstellen ten opzichte van hun 'ontzetters' maakt hun vorm van verzet nogal onschuldig. Het blijft nog steeds mogelijk, voorzover het BAN dat niet wil, dat de eisen

De BAN-akties zijn er óf onduidelijk in aan wie de eisen gericht zijn óf ze moeten duidelijk geïnterpreteerd worden als aan het parlement gericht. En dat willen willen we óók niet.
Maar daarmee is natuurlijk nog niet gezegd dat een terreinbezetting wel zal slagen.
Waar het ons om gaat is dat de diskussie over de (kern)energieproblematiek en over een niet-nukleaire toekomst verder te voeren en om tot oplossingen te komen.
Ons voorstel gaat inderdaad verder dan de BAN-akties zoals die er geweest zijn. En we hebben ook aangegeven waarom dat zo is.
We weten ook niet of dit aktiemiddel de goede resultaten zal hebben, maar we vinden wel dat we het moeten proberen.
Als we ons recht niet krijgen zullen we het zelf moeten gaan halen!

Rob Stomphorst

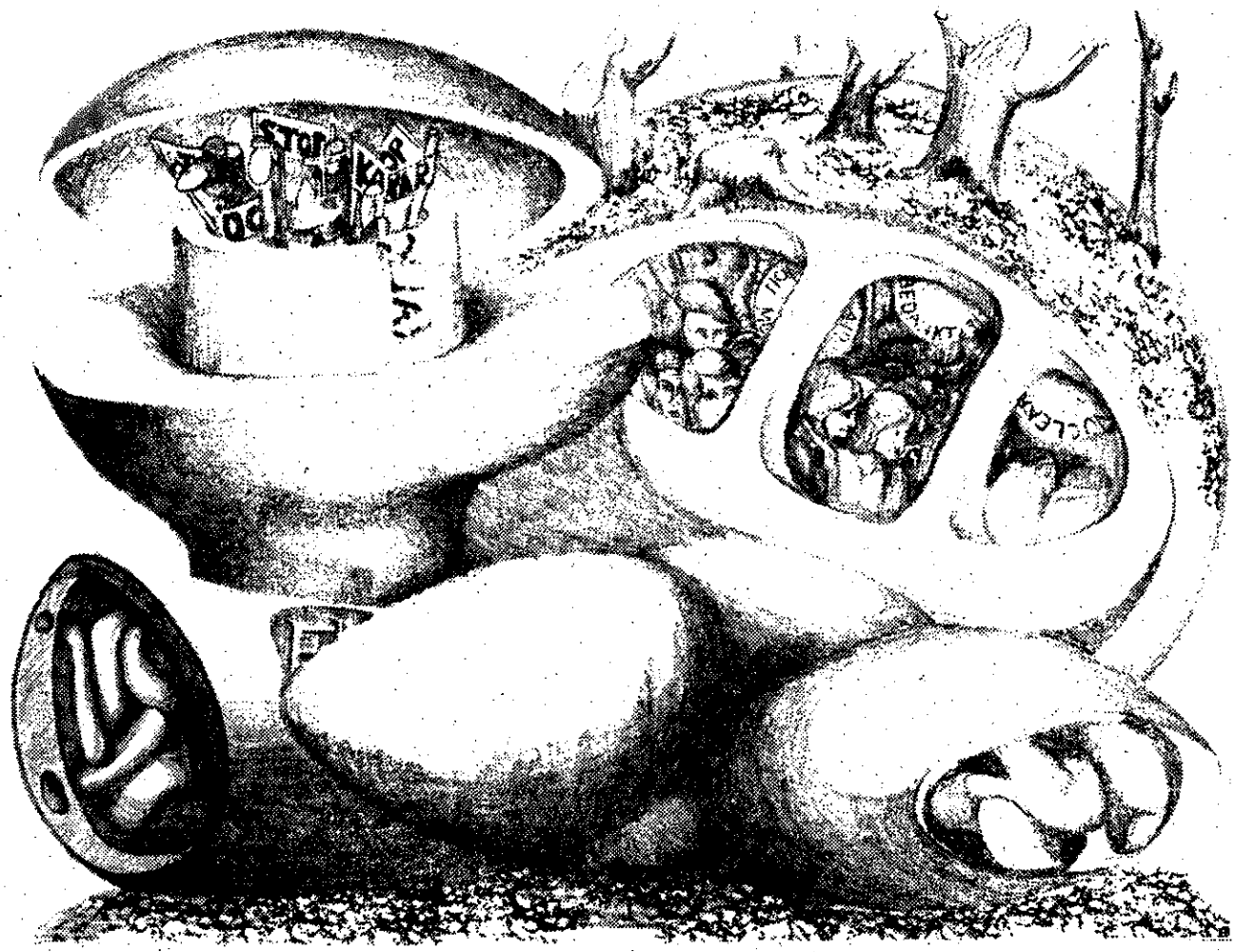

litho Hinke Roders

STOP

KERNENERGIE

ONDERSTROOM

IN ONDERSTROOM WORDT EEN SPESJAAL GEDEELTE BESTEED AAN DE DISKUSSIES OVER HET VOORSTEL. LEES DAT DUS!!! DE REST IS OOK BEST INTERESSANT TROUWENS.
LOSSE NRS. FL. 1,50
ABONNEMENT MINIMAAL FL.12,50 TOT HET EINDE VAN '80 .
GIRONR. 3767600 T.N.V. PENNINGMEESTER STROOMGROEP NIJMEGEN. HARTELIJK BANK!

DODEWAARD GAAT DICHT!!